

Tšetanes naal- Koulutuspoluilla
Loppuraportti
1.4.2016-31.12.2018

Diak

Euroopan unioni
Euroopan sosiaalirahasto

Vipuvoimaa
EU:lta
2014–2020

1. Toiminnan ja tulosten tiivistelmä

Tšetanes naal- Koulutuspoluilla (S20658) hankkeen tavoitteena oli osaltaan vastata Romanipoliittisessa ohjelmassa esiin tuotuun tarpeeseen nostaa Suomen romaniväestön koulutustasoa ja sitä kautta osallisuutta, hyvinvointia ja yhdenvertaisuutta suomalaisessa yhteiskunnassa. Koulutukseen ja työmarkkinoille pääsyyn oli todettu tarvittavan erityisiä toimia niin nuorten kuin aikuisten romanien kohdalla. Romaniväestölle suunnattujen, koulutuspolkuja tukevien toimenpiteiden lisäksi hankkeen avulla pyrittiin parantamaan myös viranomaisten, opetus- ja ohjaustyötä tekevien sekä muiden romaneja toiminnassaan kohtaavien tietoisuutta romanikulttuurista ja valmiutta ottaa yhteisön erityistarpeet huomioon erityisesti koulutuskysymyksissä. Tavoitteena oli toimijoiden parempi tieto- ja valmiustaso, joka edesauttaa yhteistyötä romaniväestön kanssa sekä luo vahvempaa perustaa yhteiselle kehittämiselle. Näiden toimien avulla voitiin luoda toimivia romanien koulutukseen ja työelämään pääsyä edistäviä toimintamalleja.

Hanke oli ESR- hanke, jonka päätoteuttajana toimi Diakonia-ammattikorkeakoulu. Hankkeen osatoteuttajia olivat Suomen Romanifoorumi ry, Helsingin Diakonissalaitoksen säätiön Vamos- palvelut, Mikkelin kaupunki/ Otavan Opisto, Kirkkopalvelut ry/ Seurakuntaopisto, Helsingin kaupungin opetusvirasto, Salon kaupunki sekä Tampereen kaupunki.

Hankkeessa edistettiin romanien osallisuutta, hyvinvointia ja yhdenvertaisuutta sekä madallettiin kynnystä hakeutua koulutukseen ja sujuvoitettiin nivelvaihetta koulutusasteelta toiselle. Oppilaitosten henkilöstöille ja viranomaisille tarjottiin tietoa romanikulttuurista sekä yksilön kohtaamisesta kulttuurinsa kanssa. Hankkeessa on tehty merkittävää vaikuttamistyötä sekä romaniyhteisön kuin pääväestönkin suuntaan.

Hanketyön konkreettisia tuloksia ovat olleet juurrutetut toimintamallit, jotka jatkavat osana osatoteuttajaorganisaatioiden perustoimintoja. Hankkeessa luotiin 25 sosiaalista innovaatiota eli mallinnusta, jotka ovat romanityössä toimiviksi havaittuja hyviä käytäntöjä. Mallinnukset voidaan soveltaa käytettäväksi myös muiden aliedustettujen ryhmien kanssa työskentelyyn.

Asiasanat: romanit, koulutus, työllisyys, osallisuus, hyvinvointi, yhdenvertaisuus

2. Toiminnan ja tulosten englanninkielinen tiivistelmä

The goal of the Tšetanes naal- On learning paths (S20658) project was to contribute to the need to raise the level of education of the Roma population in Finland and thus to improve participation, prospering and equality in Finnish society. Education and access to the labor market had shown special needs of action for both young and adult Roma people. In addition to measures aimed at supporting the education of the Roma population, the project also sought to improve awareness of the Roma culture and the readiness of the authorities, teaching and guidance workers and others that encounter with Roma people to meet the specific needs of the community, particularly in the field of education. The aim was to improve the knowledge and preparedness of players, which contributes to the cooperation with the Roma population and creates a stronger foundation for joint development. These actions could be used to create workable models for improving Roma people access to education and working life.

The project was an ESR project, led by the Diaconia Polytechnic. The project was implemented by the Finnish Roma Forum, the Vamos services of the Helsinki Diaconia Institute Foundation, the City of Mikkeli / Otavan Opisto, the Kirkkopalvelut ry / Seurakuntaopisto, and the cities of Helsinki, Salo and Tampere.

The project promoted Roma inclusion, well-being and equality, and lowered the threshold for training, and streamlined the articulation step from one degree to another. Information on Roma culture and the encounter of an individual with their culture was provided to staff and authorities in educational institutions. Significant influence has been made in the project both for the Roma community and for the mainstream population.

The concrete results of the project work have been rooted approaches that continue to be part of the basic functions of the implementing organizations. The project created 25 social innovations, i.e. modeling, which are good practices found to work in Roma people work. Modeling can be applied to work with other underrepresented groups as well.

Key words: Roma, education, employment, inclusion, well-being, equality

3. Hankkeen tarve, toteutus ja tulokset

3.1 Kehittämistarpeeseen vastaaminen ja tavoitteiden toteutuminen

Romanien osallistuminen perusasteen jälkeiseen koulutukseen ja sitä kautta työelämään on edelleen melko vähäistä. Romaninuorissa on myös edelleen niitä, joilla peruskoulu jää kesken. Suurin este opintojen loppuun saattamiselle on vähäinen motivaatio ja itsetunnon puute, varhainen perheen perustaminen, asenneongelmat, koulutustaustan vuoksi heikot opiskelutaidot sekä syrjintä ja kiusaaminen. Nämä ovat tulleet esille myös aiemmissa romanien koulutusta ja työllistymistä koskevissa selvityksissä. Koulutuksen vähäisyys aiheuttaa huono-osaisuutta, vaikeaa työllistymistä, sosiaalisia ongelmia sekä syrjäytymistä. Romaniväestön koulutukseen osallistumisen vahvistaminen ja koulutustason nostaminen ovat romanipoliittisen ohjelman ensisijaisia tavoitteita. Romanien koulutukseen hakeutumista tukee tieto koulutusmahdollisuuksista, vertaistuki, perheen ja vanhempien tuki sekä koulujen ja yhteistyöverkostojen tarvitsema tieto ja hyväksi havaitut toimintamallit romanikulttuurista ja yksilön kohtaamisesta kulttuurinsa kanssa.

Osallisuuden edistäminen kuuluu osaksi Diakin strategisia tavoitteita ja Diakin hankkeiden kautta pyritään lisäämään osallisuutta ja yhteisöllisyyttä, ehkäisemään huono-osaisuutta ja sujuvoittamaan palveluita. Romaninuorista pieni osa jatkaa peruskoulun jälkeen ammatilliseen koulutukseen, lukioon jatkavia on vieläkin vähemmän ja korkeakouluopintoihin jatkavia on vain yksittäisiä. Hanketoiminta on vastannut tarpeeseen koulutusmahdollisuuksien edistämiseen liittyvien ratkaisujen löytämiseksi. Tšetanes naal- hanke on jatkoa Romako ja Opin portailla- hankkeille, joissa pyrittiin sujuvoittamaan romanien ja maahanmuuttajien koulutusten siirtymävaiheita sekä levittämään hyviä käytäntöjä koulutusorganisaatioissa. Opin portailla-hankkeessa luotiin romaneille ja maahanmuuttajille korkeakouluun erillishakumalli, joka otettiin käyttöön tässä hankkeessa Helsingin Diakin toimipisteessä.

Romanien koulutusurien kehittäminen nähdään haasteena, jonka vuoksi tarvittiin hanke, joka keskittyisi romanien koulutuksen ja työllistymisen kehittämiseen. Matala koulutus tai kouluttautumattomuus vaikeuttavat työllistymistä ja vaikuttavat huono-osaisuuteen. Kouluttautumista tukemalla voidaan ehkäistä syrjäytymisriskiä ja lisätä osallisuutta ja hyvinvointia yhteiskunnassa. Myös itsensä näkeminen kouluttautuneena, työllistyneenä, täysivaltaisena kansalaisena vaatii työskentelyä ja yhteisön vahvaa tukea. Yhteiskunnan asenteiden tuulettaminen ja yhdenvertaisuutta polkevien rakenteiden purkaminen ovat merkittäviä työskentelytavoitteita.

Hankkeen yleistavoitteena oli romanien yhdenvertaisuuden, osallisuuden ja hyvinvoinnin lisääntyminen. Hankkeen toimenpiteillä edistettiin romanien koulutukseen osallistumista ja sujuvaa siirtymistä koulutusten välillä. Koulutus yhdessä työllistymisen kanssa parantaa yksilön hyvinvointia kokonaisvaltaisesti, jolla on suora vaikutus yhteisön hyvinvointiin. Ihmisten osallisuus ja osallistuminen lisääntyi hankkeen edetessä. Alussa osallistuminen oli haasteena, mutta hankkeen luottamuksen lisääntyessä myös osallistujamäärät nousivat, joka on suora viesti ihmisten haluavan olla osallisina omaa elämää ja yhteisöä koskevissa asioissa. Osallistuminen on myös viesti hyvinvoinnin lisääntymisestä. Kokemusasiatuntijakoulutuksessa, teemapäivillä, työpaikalla tapahtuvassa kulttuurisensitiivisessä oppimisen ohjauksessa ja eri koulutuksissa yhteistyöverkostoille saatiin arvioitavaa tietoa hyvinvoinnin ja osallisuuden lisääntymisestä. Koko hankkeen ajan näissä yhteyksissä näkyivät osallisuuden ja hyvinvoinnin teemat. Teemojen avulla lievitettiin pääväestössä ennakkoluuloista johtuvaa syrjintää tai epätasa-arvoista kohtelua ja romaniväestössä voimaannuttiin ja saatiin uskoa omiin koulutusmahdollisuuksiin. Kaikki osatoteuttajat pyysivät sanallista tai kirjallista palautetta hankkeeseen osallistuneilta ihmisiltä ja positiivisesta palautteesta voi myös aistia hankkeen toimenpiteiden aikaan saama hyvinvointi kohderyhmässä. Opetushenkilöstölle pidettiin koulutuksia yhdenvertaisuudesta ja ihmisten kohtaamisesta. Opetushenkilöstöt ja yhteistyöverkostot antoivat palautetta koulutuksien jälkeen, jotka olivat myönteisiä. Hyvällä koulutuksella on suora vaikutus koulutuksen kehittämiseen ja kehittymiseen. Koulutuksen tuoma oppi yhdenvertaisesta kohtelusta vaikuttaa positiivisesti suoraan kohderyhmään.

Romanien koulutustaso ja -myönteisyys ovat nousussa, mutta koulutuspolut ovat edelleenkin pääväestöä kapeammat ja lyhyemmät. Perhe perustetaan hyvin varhain, jolloin koulun käynti jää. Myös itseluottamuksen puute estää näkemästä omia mahdollisuuksia. Romaninuoret päätyvät usein opiskelemaan niitä aloja, joiden edustajia omasta lähiyhteisöstä jo löytyy. Hankkeen avulla järjestettiin koulutuksia opetus- ja kasvatusalojen henkilökunnalle, ohjausalan ammattilaisille, opiskelijoille ja virkamiehille, mutta myös kohderyhmälle. Hankkeen tavoitteena oli sujuvoittaa siirtymistä koulutusasteiden välillä sekä vahvistaa romaninuorten osallistumista koulutukseen. Hankkeen aikana huomattiin, kuinka tärkeää on siirtymä- ja nivelvaiheissa helposti saavutettavissa oleva henkilökohtainen tuki. Helppo saavutettavuus tarkoitti tavoittamista esimerkiksi sosiaalisen median tai puhelinyhteyden kautta myös iltaisin. Saavutettavuuden lisäksi paneutuminen henkilön tilanteeseen, mahdollinen osallistuminen erilaisiin palaverihin ja tiedottaminen eri koulutusvaihtoehtoista nousivat suureen rooliin ja vahvistivat opiskelijan itsetuntoa ja etenemistä koulupolulla.

Romanien ensisijainen ongelma ei ole koulutuksen ja työn puute vaan se on syy-seuraussuhde romanien heikosta itsetunnosta, arvomaailmasta ja vallitsevista asenteista, jotka vaikuttavat ihmisten käytökseen ja valintoihin. Asennetaan ja arvomaailmaansa korjanneet ihmiset alkavat osallistua ja vaikuttaa ympäristöönsä hyvällä tavalla. Hanke lähti vastaamaan tähän kehitystarpeeseen. Erityisesti hankkeen alussa panostettiin ihmisten kohtaamiseen, kuunteluun, kannustamiseen ja luottamuksen voittamiseen, jonka jälkeen voitiin paneutua yksilön haasteisiin, vahvuuksiin ja saada yhteiskunnassa onnistumisen kokemuksia. Hankkeen aikana on tuotu olemassa olevia yhteiskunnallisia palveluja lähemmäs romaniväestöä tiedottamalla ja ohjaamalla niiden pariin. Lisäksi on avattu romanikulttuurin erityispiirteitä palvelujen tarjoajille, jotta romanien kanssa asiakastyötä tekevillä olisi kulttuurituntemusta kohtaamisessa. Hanke osui myös ajallisesti hyvään kohtaan, sillä romanit pohtivat paljon tulevaisuuden kysymyksiä ja siltä osin aika on otollisin haastaa erityisesti romaninuria kouluttautumaan ja tähtäämään ammatillisesti korkealle. Yhteiskunnassamme on luotu hyvät ja kaikille avoimet puitteet kouluttautumiseen laajasti, joka on elinehto työllistymiselle ja sitä kautta sekä yksilön että yhteisön hyvinvoinnille.

Helsingin Diakonissalaitoksen Vamoksen kohderyhmänä olivat pääkaupunkiseudun päihteitä käyttävät ja rikoksilla oireilevat 16-29 -vuotiaat romaninuoret, jotka olivat koulutuksen ja työelämän ulkopuolella tai vaarassa ajautua sinne. Tarve koettiin suurena, sillä vankilan ulkopuolella asiakasohjaus pyyntöjä Vamokseen oli tullut mm. oppilaitoksista, lastensuojelusta ja lastensuojelun jälkihuollosta, yhdyskuntaseuraamustoimistosta, järjestöistä sekä nuorten omaisilta. Keskeisenä tavoitteena oli tavoittaa kohderyhmän nuoret ja rakentaa heidän omien toiveidensa mukaisia ja elämäntilanteeseensa soveltuvia polkuja kohti elämänhallintaa, opintoja, työelämää tai muita asiakkaalle soveltuvia palveluja. Peruskoulun loppuun suorittaminen oli monella asiakkaalla tarve ja toive hankkeen aikana. Vamoksen tiloissa järjestetty Suomen Diakoniaopetuksen aikuisten perusopetus auttoi tavoitteen saavuttamisessa. Peruskoulustarttiin ohjattiin 12 nuorta ja hankkeen aikana peruskoulun päättötodistuksen sai kolme nuorta.

Vamoksen työssä hankkeen tarve osoittautui suureksi kohderyhmän erittäin haastavan tilanteen vuoksi. Opiskelun elämäntilanteellisten haasteiden, oppimisvaikeuksien, kouluakäymättömyyden, päihteidenkäytön ja epäsosiaalisen elämäntavan välillä vallitsi monimutkainen syy-suhdeverkosto, jonka selvittelyyn tarvittiin pidempää päihteetöntä aikaa ja stabiileja olosuhteita. Tukea tällä matkalla tarvittiin paljon niin ajallisesti kuin määrällisestikin. Siviilissä olevien asiakkaiden kanssa työskentelyssä hyvänä puolena oli mahdollisuus liikkuvaan työhön ja nopeaan, asiakkaiden tarpeenmukaiseen reagointiin, mutta haasteena olivat asiakkaiden elämänhallinnalliset puutteet sekä sitoutumattomuus, jotka estivät tavoitteellisen työskentelyn. Päihdehoitoon ohjaaminen oli tärkeä osa työskentelyä. Vamoksen tavoitteena oli myös tuoda esiin oppimisidentiteettiä ja kyvykkyyttä, jonka tunnistamisprosessina hankkeessa luotiin ja kehitettiin ”Konnat kouluun”-ohjauskonsepti. Konseptissa rakennetaan yksilöllisiä polkuja opintojen pariin vankiloissa ja siviilissä. Myös rikosseuraamusalan henkilökunta saa tukea työskentelyyn kohderyhmän kanssa.

Vamoksen yhtenä tavoitteena oli selvittää ja mahdollisuuksien mukaan perustaa pedagoginen osuuskuntatoiminta romaninuorten sisäisen yritteliäisyyden ja oman yritystoiminnan käynnistämistä

varten. Hankkeen varhaisessa vaiheessa todettiin, että vaikka yritteliäisyyttä kohderyhmässä olikin, ei tämä tavoite ollut missään määrin realistinen. Kohderyhmän elämäntilanteet olivat hyvin haastavia mm. luottotiedottomuus sekä elämänhallinnan suuret ja moninaiset vaikeudet versus yritystoiminnan vaatimukset ja velvollisuudet. Tämän johdosta katsottiin parhaaksi keskittää resurssit muihin osatoteutuksen tavoitteisiin.

Seurakuntaopistolla hankkeen tarpeena nähtiin romanitaustaisten nuorten ja aikuisten opintoihin ja työhön siirtymisen haasteet. Hankkeen avulla Seurakuntaopisto lähti sujuvoittamaan ja vahvistamaan opintoihin ja työhön ohjauksen menetelmiä sekä luomaan toimivia malleja ja rakenteita, jotka myös tukevat uraverkostoja. Seurakuntaopisto halusi hyödyntää omaa kokemusosaamistaan romanikoulutuksesta ja lähteä löytämään ja kehittämään romanien ja muiden romanityötä tekevien kanssa koulutus- ja työllisyyspolkujen sujuvoittamisen menetelmiä. Seurakuntaopiston tavoitteena oli romanien koulutuksen ja työllisyyden osallisuuden paraneminen. Tavoitteeseen pääsemiseksi lisättiin verkostoitumista eri romanitoimijoihin sekä aikaisempia monipuolisia verkostoja ja kontakteja vahvistettiin. Seurakuntaopisto toteutti hankkeen aikana viisi mallinnusta, joilla mm. tuettiin romanitaustaisten henkilöiden opiskeluvalmiuksia ja parannettiin heikkoja akateemisia perustaitoja, lisättiin motivaatiota ja sitoutuneisuutta jatko-opintoihin ja työelämään. Mallinnusten toimenpiteillä lisättiin oman elämän hallintaa ja löydettiin yksilön yhteiskunnallisen osallisuuden merkitys.

Helsingin ja Tampereen kaupungit hakivat hankkeella ratkaisua romaninuorten heikon koulutustason paranemiseen, opintojen keskeytymisen ehkäisyyn sekä koulupoissaolojen vähenemiseen. Tavoitteena oli yksilöllisten opintopolkujen rakentaminen, päättötodistuksen saaminen sekä romaninuorten opintojen jatkuminen peruskoulun jälkeen. Näiden seurauksena romanien koulutustaso nousee sekä hyvinvointi ja osallisuus lisääntyvät. Helsingissä yhteistyössä nuorisosiankeskuksen kanssa järjestettiin Kannelmäen nuorisotalolla koulukirikerhoa, jossa tarjottiin tukea 5.-8. luokkien romanitaustaisille oppilaille läksy- ja rästitehtävien tekemiseen. Joidenkin oppilaiden kohdalla edistymistä seurattiin tiiviissä kontaktissa ryhmänohjaajan kanssa. Romanitaustainen työntekijä sai kontaktin nuoriin ja tavoitteli vailla opiskelu- tai työpaikkaa olevia romaninuria moottorihallille pajatyypiseen päivätoimintaan ajoneuvojen pariin. Samalla käytiin keskusteluja nuorten elämäntilanteista, tulevaisuuden suunnitelmista ja esimerkiksi mahdollisuuksista opiskelujen aloittamiseen. Muutama nuori ohjautui tätä kautta eteenpäin työkokeiluihin. Tampereella kaksi romanitaustaista työntekijää tekivät peruskoulussa intensiivistä työtä kouluilla, vapaa-aikana ja kodeissa tavoitteiden täyttymiseksi. Työntekijät tukivat oppilaita, mutta myös vanhempia työn ollessa erittäin kokonaisvaltaista. Työntekijät saavuttivat kohderyhmän varauksettoman luottamuksen ja kaikki heidän toimenpiteidensä piirissä olleista nuorista saivat päättötodistuksen ja pääsivät toisen asteen opintoihin. Matkalla tähän koulupoissaolot vähenivät radikaalisti, jonka seurauksena myös opilliset asiat, osallisuus sekä oppilaana oleminen osana kouluyhteisöä helpottuivat. Numeroiden paraneminen sekä koulutukseen osallistuminen auttoi myös romaninuria integroitumaan yhteiskuntaan.

Otavan opiston näkökulmasta hankkeen tarve oli koulutukseen hakeutumisessa ja nivelryhmissä, siirtymisessä toiselle asteelle sekä korkeakoulutukseen. Tavoitteena oli saada romanit hakeutumaan koulutuksiin ja valmistumaan niistä. Koulumyönteisyyden vahvistaminen, nuorten vertaistuki ja opintopolkujen tukeminen olivat keinoja tavoitteen saavuttamiseksi. Otavan opiston verkko-opinnot sekä hankkeessa kehitetty ohjaus- ja oppimiskahvila- konsepti lähtivät vastaamaan tarpeeseen sekä toteuttamaan tavoitetta. Verkko-opintoja esiteltiin messuilla, jonka kautta opistolle saatiin opiskelijoita. Hankkeen aikana verkko-opintoihin on osallistunut noin 15-20 romanina, joista peruskoulua on suorittanut noin 10 romanina. Heistä 1-3 on saanut päättötodistuksen, osalla opinnot on vielä kesken. Verkko-opintoihin osallistuminen lisäsi mm. aikuisten romanien opiskeluvalmiuksia ja sytyttivät kipinän jatko-opiskeluihin. Hankkeen avulla ihmiset ovat luoneet verkostoja, joiden avulla esim. oppisopimuskoulutus on muodostunut mahdolliseksi. Kouluttautuminen on herättänyt halua opiskella enemmän ja antanut mahdollisuuden työllistyä koulutustaan vastaavalle alalle.

Ohjaus- ja oppimiskahviloissa ohjattiin ja annettiin yksilöllistä tukea nuorille koulutukseen ja työllistymiseen liittyvissä asioissa. Kahviloissa tehdyn intensiivisen ja säännöllisen työn seurauksena

nuorten osallistuminen koulutukseen vahvistui sekä koulumyönteisyys lisääntyi. Kahvilan toiminta tuki koulutuksien siirtymä- ja nivelvaiheissa sekä tuki vaihtoehtoisia opintopolkuja. Kahviloissa oli erilaisia koulutuksia ja työllistymistä koskevia tapahtumia, jonne nuoret osallistuivat aktiivisesti. Myös nuorten vanhemmat osallistuivat kahviloihin, joissa vanhempia tuettiin vanhemmuudessa sekä nuorten koulutuksiin kannustamisessa. Kahviloissa on annettu nuorille yksilöllistä tukea opiskeluissa sekä pidetty huolta opiskelujen etenemisestä sekä kannustettu tavoittelevaan omia unelmia koulutuksen saralla. Kahviloissa tapahtuneen tuen avulla lähes kaikki kahviloissa käyneet alueen nuoret hakivat opiskelemaan. Hankkeen aikana yksi pääsi ylioppilaaksi ja useita nuoria valmistui ammattiin. Tavoitteeseen pääseminen edellytti myös Rom-Mikkelin apua tiedottamisessa, jotta ihmisiä tavoitettiin mahdollisimman laajalla säteellä. Merkittävää oli myös hankkeen saama kokonaisvaltainen tuki Itä-Suomen alueellinen romanasiaian neuvottelukunnalta.

Nivelvaiheeseen liittyvän tavoitteen toteutumisessa ratkaisevaa oli myös oppilaitos yhteistyö, jota tehtiin tiiviisti paikallisten oppilaitosten kanssa perusopetuksesta korkeakouluopetukseen. Oppilaitosten, te-palveluiden, oppisopimustoimiston ja nuorisopalveluiden jalkautuminen nuorten luo oli myös tärkeää, jolloin nuoret pystyivät ottamaan tietoa ja apua vastaan heille kulttuurisesti tutussa ympäristössä. Myös nuorten antama vertaistuki toisilleen sekä opiskeluun ja koulutukseen kannustaminen oli merkittävässä osassa nivelvaiheen työssä. Otavan opiston tavoitteena oli myös kehittää Otavan akatemia- malli, jonka tarkoituksena oli madaltaa työnantajien kynnystä palkata romanitaustainen henkilö ja näin myös rohkaista romaneja työnhakijoiksi. Yrityksiä pyydettiin tapaamisiin kolme kertaa, mutta joka kerta yritykset peruivat tulonsa ilman syytä. Peruuntumisten syy jäi hämärän peittoon, mutta romanien palkkaus tai asiakkaiden suhtautuminen romanityöntekijään saattoi olla mahdollinen syy.

Salossa oli osoittautunut tarve kehittää työllistämiseen liittyviä asioita ja palveluita. Tavoitteena oli parantaa romanien koulutustasoa ja työllisyysmahdollisuuksia sekä luoda viranomaisten ja romanien välille yhteistyömalli tukemaan nivelvaiheissa ja koulutuspoluilla etenemistä. Hankkeen alkaessa Salossa oli pitkäaikaistyöttömiä romaneja, joilta puuttui toiseen asteen koulutus. Koulutuksen puute haittasi heidän työllistymistään. Palvelujärjestelmä ei kyennyt peruspalveluillaan vastaamaan romanien tarpeeseen, sillä asiakkuudet te-palveluissa olivat pitkiä, palveluissa ei otettu huomioon romanien erityistarpeita eivätkä palvelut näin ollen hyödyttäneet ko. kohderyhmää.

Hankkeen sisällön suunnitteluun panostettiin kunnolla ja se antoi hankkeelle hyvät onnistumismahdollisuudet. Suunnittelutyössä mukana ollut Salon romanityöryhmän jäsen, myöhemmin hankkeen työntekijä, tuns paikallisen romaniyhteisön tarpeet ja erityispiirteet. Se yhdistettynä kokemukseen romani- ja hanketyöstä takasi hankkeelle hyvät toimintaedellytykset. Hanketyöntekijän mukanaolo jo suunnitteluvaiheessa helpotti hankesuunnitelman toimeenpanoa. Hankkeessa suunniteltiin tukiporrasmalli, jonka avulla kohderyhmää tuettiin palvelupolulla edetessä. Tukiporrasmalli toiselle siirtyessä henkilön vastuu omasta elämästään kasvoi. Tukiporrasmalli osoittautui hyväksi työvälineeksi kohderyhmän kanssa toimivalle palvelujärjestelmän henkilöstölle. Asioihin päästiin vaikuttamaan myös kaupungin rakenteiden sisällä hanketyön sijoittuessa kaupungin kehittämis-, elinkeino- ja työllisyyspalveluiden vastuualueille. Näin hanke ei jäänyt vain yhden toimialan hankkeeksi, vaan osallistamalla eri palvelualueiden työntekijöitä se sai näkyvyyttä kaupungin eri toimialoilla. Lisäksi romanityöntekijän näkyminen työyhteisössä vaikutti herättävästi ja positiivisesti sekä henkilökuntaan että asiakkaisiin. Hanketoiminta kehitti kaupungin paikallisen romanityöryhmän toimintaa ja auttoi koordinoimaan paikkakunnalla tehtävää romanityötä sekä kehitti paikkakunnan romaniyhdistysten yhteistyötä.

Romanifoorumi lisäsi oppilaitosten ja eri toimijoiden osaamista romanikulttuuriin ja romanien kanssa toimimiseen liittyvissä asioissa tekemällä hankkeen aikana useita kouluvierailuja, pitämällä luentoja ja tapaamisia, joissa käsiteltiin romanikysymyksiä sekä pohdittiin yhdessä hyviä käytäntöjä romanasiaakkaan/-oppilaan kohtaamiseen. Hankkeen aikana kokeiltiin järjestää yhdessä opetushenkilöstön kanssa erilaisia vertaistukiryhmiä sekä mentorointia romanioppilaille, mutta nämä tulokset jäivät vaatimattomiksi. Vantaalla järjestettiin useampia kertoja ns. ohjaustuokio, johon kutsuttiin romanioppilaita. Mentorit olivat opiskelunsa suorittaneet tai jo työelämässä olevat nuoret. Tämä ei kuitenkaan innostanut nuoria ja

myöhemmin pohdittuna mentorointi toimisi paremmin, jos oppilaitoksessa olisi romanitaustainen opettaja, ohjaaja tai avustaja, joka toimisi mentorina. Hänellä olisi jo valmiiksi hyvä kontakti nuoriin. Erillinen mentoriryhmä romanioppilaille on ehkä liian eristävä, jolloin he kokevat olevansa erityisiä eivätkä halua tulla mukaan. Toinen mahdollinen syy mentoritoiminnan epäonnistumiseen oppilaitoksen päivärytmi ja käytännön järjestelyt, jotka eivät tukenee mentoriryhmään osallistumista.

Romanien koulutustaso ja sen myötä työmahdollisuudet paranivat hankkeen aikana huomattavasti. Hankkeessa mukana olleista henkilöistä 20 pääsi opiskelemaan, joista kaksi ehti valmistua ennen hankkeen loppumista. Yhdessä Seurakuntaopiston kanssa tuotetusta kokemusasiantuntijakoulutuksesta valmistui 14 henkilöä. Kokemusasiantuntijakoulutus antoi alkusysäyksen opiskeluihin sekä työkaluja toimia vertaistukitehtävissä. Tällä hetkellä koulutukseen osallistujista useampi on työsuhteessa eri tahoilla ja kaksi on aloittamassa sosionomi opinnot tammikuussa 2019. Nämä ovat merkittäviä tuloksia romanien koulutustason, koulutuksen kehittämisen sekä pitkässä juoksussa työllistymisen kannalta. Koulutuksesta valmistuminen, ammatin saaminen ja sitä myötä työllistyminen nostaa merkittävästi romanien yhdenvertaisuuden ja osallisuuden tunnetta sekä hyvinvointia koko yhteisössä.

Romanifoorumin omina tavoitteena oli vahvistaa kosketuspinta romaniväestöön, joka saavutettiin kohtaamalla romaniväestöä mahdollisimman paljon, riittävän laajasti ja tarpeeksi usein. Romanifoorumin omaa toimintaa kohdennettiin yhdenvertaisuus periaatteella heikoimmassa asemassa olevin hyväksi sekä levittäytyttiin valtakunnallisesti ja syrjäisemmille paikkakunnille. Hankkeen aikana pidettiin koulutuksia, vertaistukiryhmiä, asiakasohjaustilanteita ja käytiin eri tapahtumissa, joissa yhteensä tavoitettiin yli 2000 romanian koko hankkeen aikana. Kosketuspintaa vahvisti myös sosiaalisen median hyödyntäminen, jonka kautta Romanifoorumin palveluiden saavutettavuus lisääntyi. Sosiaalisen median kautta tavoitettiin tuhansia ihmisiä. Hankkeen aikana yhteistyötä paikallisten aktiivien ja järjestöjen kanssa tehtiin tavoitteena jatkuvuus hankkeen jälkeenkin. Hankkeen aikana tehdyn verkostoitumisen ansiosta on luontevaa jatkaa yhteistyötä koulutusasioissa hankkeen päättymisen jälkeenkin.

Romanifoorumin tavoitteena oli vahvistaa kulttuurisensitiivistä lähestymistapaa ja kohdata myös erityisen tuen tarpeessa olevia henkilöitä. Kulttuurisensitiivisyys tarkoittaa sitä, että ymmärretään ja otetaan huomioon kulttuurin vaikuttavan yksilön kaikkien toimintatapojen taustalla. Kulttuurisensitiivisyys ohjaa Romanifoorumin toimintaa kautta linjan niin myös hanketyössä. Kulttuurisensitiivistä lähestymistapaa vahvistettiin kokemusasiantuntijakoulutuksessa, jonka yhtenä sisältöosiona oli MOD- koulutus (moninaisuus, oivallus, dialogi). MOD-koulutuksen peruseriaate on yhdenvertaisuuden edistäminen. Hankkeessa luotiin verkostoja rikosseuraamuslaitokseen ja järjestimme romaneille niin toimistollamme kuin useammassa vankilassakin. Ryhmissä oli luontevaa keskustella henkilön tulevaisuuden suunnitelmista ja luoda toivoa tulevaisuuteen sekä antaa työkaluja elämään vapautumisen jälkeen. Opiskelu ja mielekkään ammatin löytäminen ja sitä kohti kouluttautuminen voi toimia sykäyksenä katkaista vankilakierre. Vankiloissa tehtävä työmuoto jatkuu Romanifoorumin perustoiminnassa myös hankkeen jälkeen.

Kaikkiin hankkeen tavoitteisiin pääseminen on edellyttänyt työntekijöiden menemistä romaneiden luo heidän arkielämän keskelle ja rakentaa luottamuksellinen yhteys, jonka kautta on ollut mahdollista herättää romanien omaa aktiivisuutta ja halua vaikuttaa omiin asioihin yhteisön sisällä sekä ulkopuolella yhteistyössä pääväestön toimijoiden kanssa. Näitä tavoitteita edistämään Romanifoorumi kehitti teemapäivät, joita toteutettiin ympäri Suomea yhdessä paikallisten toimijoiden ja romaneiden kanssa. Teemapäivien tavoitteena on tukea romanien identiteettiä, romanikulttuuria, paikkakunnan yhteishenkeä, itsensä ja muiden arvostamista sekä keskustella koulutuksen ja ammatin hankkimisen tärkeydestä ja sen merkityksestä hyvinvointiin. Teemapäivillä on pyritty aktivoimaan romaneja sekä koskettamaan ihmisiä arkipäiväisilläkin aiheilla kuten vanhemmuus ja merkitys lapsen kouluttautumiseen ja hyvinvointiin.

Hankkeen toteutus onnistui sisällöllisesti, koska se vastasi tämän päivän haasteisiin ja kipukohtiin. Myös kohderyhmä oli vastaanottavainen hankkeen tarjoamille toimenpiteille. Toimenpiteissä keskityttiin tulevaisuuteen ja sen suunnitteluun sekä niihin liittyvien ratkaisujen myötä henkilön hyvinvoinnin ja elämän laadun parantamiseen. Hankkeen onnistumista kuvaa usean hankkeeseen osallistujan opiskelun

aloittaminen tai työllistyminen. Nämä asiat lisäävät yhdenvertaisuutta, omien ajatusten ja asenteiden merkitystä sekä romaniväestön osallisuuden ja yhteenkuuluvuuden tunnetta yhteiskunnassa. Onnistumiset saavuttivat myös hankekohtaiset tavoitteet romanien yhdenvertaisuuden, osallisuuden ja hyvinvoinnin lisääntymisenä. Osallisuuden lisääntyminen näkyi monella tasolla. Hankkeessa mukana olleet henkilöt aktivoituivat mm. opiskelussa, työelämässä tai vapaaehtoistyössä. Osallisuus näkyi selkeästi myös järjestötyössä paikkakunnalla asuvien romanien aktivoituessa mukaan järjestöjen toimintaan. Yleisellä tasolla voidaan nähdä, että yhdenvertaisuuden, aktiivisuuden, osallisuuden ja oman elämän hallinnan vahvistuminen koettiin suoraan myös hyvinvoinnin lisääntymisenä. Hyvinvoinnin lisääntyminen näkyi myös positiivissa palautteissa ja keskusteluissa uuden suunnan löytymisestä henkilökohtaisessa elämässä.

3.2 Välittömät tulokset ja tulosten vaikutukset

Hankkeen välittömiä tuloksia ovat numeeristen tavoitteiden saavuttaminen. Tavoitteena oli tavoittaa hankkeen aikana 654 henkilöä, joista tavoitimme 559. Naisten tavoitetaso oli 325, joista tavoitettiin 350. Näin ollen kokonaistavoitteesta saavutettiin 85 % ja naisten tavoitetason saavutettiin 107 %. Hankkeessa tavoitettiin paljon sellaisia henkilöitä, joille annettiin ohjausta, neuvoa ja tukea, mutta heillä ei erinäisistä syistä johtuen täytätetty aloituslomaketta tai he eivät halunneet sitä täyttää. Hankkeessa olleiden henkilöiden kokonaistavoitettavuus oli 3217 henkilöä.

Diakin osalta syksy 2018 oli merkittävä, jolloin Helsingin Diakissa järjestettiin ensimmäisen kerran erillishaku romaneille ja maahanmuuttajille. Erillishaussa oli 85 hakijaa sosionomikoulutuksiin ja 55 hakijaa sairaanhoitajakoulutukseen. Erillishaun kanssa samaan aikaan oli käynnissä syksyn yhteishaku. Erillishakua edelsi hankkeessa kehitetty tukipaja-malli, joka alkoi syksyllä 2016. Tukipajoja oli vuosien 2016-2018 aikana yhteensä 23 kertaa. Tukipajat tarjosivat romaneille ohjatun tuen oman opiskelupolun suunnitteluun ja hakuvaiheeseen. Pajoista suunniteltiin useamman kerran kokonaisuus korkeakouluhaun tueksi. Prosessin aikana kannustettiin korkeakouluhakuun yhteishaun sekä avoimen ammattikorkeakoulun kautta ja tuettiin opiskeluvalmiuksien kehittymistä. Tukipajat sinänsä ei ole uusi konsepti, mutta romaniväestön korkeakouluhakukynnyksen madaltamiseen yhteishaussa tätä toimintatapaa ei ole ennen käytetty. Yhteensä koko hankkeen aikana tukipajoihin osallistuneita romaneita oli noin 30. Tukipajoista, koulutuksesta ja hakemisesta kiinnostuneita yhteydenottoja tuli noin 60-70 kappaletta.

Suomen Romanifoorumin välittöminä tuloksina saatiin aikaan mallinnus teemapäivistä sekä kokemusasiantuntijakoulutus, joiden avulla hankkeen tuloksia voidaan levittää eri paikkakunnille. Teemapäivät olivat koulutustilaisuuksia, joissa koulutuksen ja opiskelun tärkeyttä tuotiin esille. Myös aikuisia kannustettiin elinikäiseen opiskeluun, joista kaksi valmistui hankkeen aikana. Teemapäivien avulla vahvistettiin kosketuspintaa romaniväestöön ja kokemusasiantuntijakoulutuksen avulla vahvistettiin romaniväestön osallistumista koulutukseen ja nostettiin heidän koulutustasoa. Hankkeen aikana parannettiin siirtymää koulutuksesta työelämään merkittävästi. Henkilöiden asennemuutos ja henkilökohtaisten vahvuuksien löytyminen koulutusten aikana näkyi työnhaun aktiivisuutena. Hankkeen aikana Romanifoorumi tarjosi mahdollisuuksia oppisopimustyöpaikkoihin ja tarjosi useita työkokeilupaiikkoja. Näitä toimintoja jatketaan hankkeen jälkeenkin.

Romanikulttuuria ja romanien kohtaamista koskeville koulutuksille oli tilausta laajasti eri ammattikunnissa. Hankkeen aikana koulutuksia pidettiin eri ammattiryhmien edustajille yli 45, joissa osallistujia oli yhteensä yli 500 henkilöä. Hanke toteutettiin suunnitelman mukaisesti valtakunnallisesti ja pohjoisin paikkakunta, jossa koulutusta järjestettiin, oli Rovaniemi. Erilaiset yhteistyöverkostot olivat hankkeen aikana tärkeitä, joiden avulla toiminta oli volyymiltaan suurempaa ja sen jatkuvuus todennäköisempää. Kaikki yhteistyöverkostot eivät toimineet odotetulla tavalla. Yhteistyö eri oppilaitosten kanssa oli tärkeää ja oppilaitos yhteistyö on usein koulutusluonteista. Vantaan Varia -oppilaitoksen kanssa kokeiltiin henkilökohtaista tukitoimintaa romanioppilaille, mutta se ei toiminut eikä jatkunut muutaman kokeilukerran jälkeen.

vähäisen kiinnostuksen vuoksi. Onnistunut tulos saatiin Seurakuntaopiston kanssa järjestetystä opiskelijoiden henkilökohtaisesta ohjauksesta. Romanifoorumin työntekijä ja joitakin osallistujia aloitti opiskelun keväällä 2018 romanikulttuurin ohjaajan ammattitutkintoon tähtäävässä koulutuksessa. Alusta pitäen hankkeen työntekijä tuki opiskelijoita henkilökohtaisesti ja tällä on erityisesti opintojen alussa tärkeä rooli. Koulutus on toisen asteen koulutus, jolla saa hakukelpoisuuden mm. korkeakouluopintoihin.

Romanifoorumin yhtenä tulostavoitteena oli kehittää pysyvä yhteistyömalli Ohjaamojen aliedustettujen ryhmien osalta sekä tuottaa Ohjaamoille suunnattua koulutusmateriaalia. Omaa kirjallista materiaalia ei tuotettu muuta kuin erilaisten luentomateriaalien muodossa ja tiedotteina sosiaalisessa mediassa. Tietoa jaettiin suullisesti paljon eri koulutustilaisuuksissa ja verkostotapaamisissa. Ohjaamojen kanssa tehty yhteistyö keskittyi paikallisiin Ohjaamoihin eri puolilla Suomea. Hankkeen alussa tavattiin Ohjaamojen ja heidän verkostojen kehittämiseen tähtäävän Kohtaamo -hankkeen edustaja. Kohtaamo-hankkeen näkemys oli, että romaniväestö on kohderyhmänä niin pieni, ettei kulttuurisensitiivisen tiedon jakaminen valtakunnallisella tasolla Kohtaamon kautta ole tarpeen, jonka vuoksi yhteistyötä jatkettiin vain joidenkin paikallisten Ohjaamojen kanssa. Vaikuttavimmiksi tavoiksi koettiin henkilökohtaiset tapaamiset Ohjaamoissa. Edustajan kanssa käytiin keskustelua tulevaisuuden suuntaviivoista ja ryhdyttiin suunnittelemaan yhteistä tapaamista, johon kutsutaan vaikuttajia eri tahoilta ja tavoitteena esimerkiksi romanihenkilön kouluttaminen työvalmentajaksi yhteistyössä työllistämisasioiden kanssa työskentelevien tahojen kanssa. Tällaista tai tämän tapaista mallia on kokeiltu mm. Lahdessa ja Oulussa. Yhteistyö Ohjaamojen kanssa on työn vaikuttavuuden kannalta tärkeää, jonka vuoksi yhteistyötä jatketaan hankkeen jälkeenkin.

Romanifoorumin tavoitteena on aina mm. toteuttaa palkkatuettu työ oppisopimuskoulutuksena, jolloin henkilön työllistymismahdollisuudet palkkatuetun jakson päätyttyä ovat aina paremmat kuin ennen työsuhteen aloittamista. Hankkeen aikana Romanifoorumilla aloitti oppisopimuskoulutuksessa työntekijä, joka saa koulutuksen aikana taloudellista tukea ja mahdollisuus työllistyä organisaatioon koulutuksen jälkeen ovat hyvät. Oppisopimuskoulutus sopii myös monelle romaninuorelle käytännönläheisyytensä vuoksi. Hankkeen aikana Romanifoorumi on tarjonnut useille henkilöille työkokeilujaksoja, joiden aikana henkilöille on herännyt ajatus opiskelun aloittamisesta. Heitä ohjattiin käymään oppilaitoksissa tutustumassa, täytettiin yhdessä hakemuksia sekä keskusteltiin eri opiskelumahdollisuuksista. Hankkeen toimenpiteiden ansiosta nähtiin suoraa vaikutusta koulutusmyönteisyyden kasvamiseen koulutuksia koskevien yhteydenottojen lisääntymisenä.

Hankkeen aikana Romanifoorumin toimenpiteillä opiskelun aloitti 20 henkilöä, joista suurin osa oli nuoria. Osa heistä ehti valmistua, osa jatkaa opiskelua. Opintotodistukseen johtavia koulutuksia hankkeessa olivat kokemusasiantuntijakoulutus (valmistuneita 14) ja sen jatkona toteutettu vertaistukikoulutus (valmistuneita 9). Kokemusasiantuntijakoulutuksesta valmistuneista neljä lähti jatko-opiskelemaan valmistumisen jälkeen. Hankkeen aikana korkeakouluopintoihin pääsi yksi henkilö ja toisen asteen opintoihin 19 henkilöä. Peruskoulun päättötodistuksen suorittaneita ei hankkeen suoranaisten toimenpiteiden tuella ollut yhtään, koska Romanifoorumi ei kohdistanut toimintaa suoraan tämän ikäisiin nuoriin. Hankkeen toimenpiteillä oli kuitenkin välillisiä vaikutuksia peruskoulun suorittamiseen, sillä asenteen muutostyötä tehtiin paljon niin koululaisille kuin heidän vanhemmilleenkin. Koulutuksen ja opiskelun tärkeydestä puhuttiin jokaisessa tilaisuudessa. Tapaamisissa ja keskusteluissa huomattiin monen nuoren ryhtyvän miettimään elämänsä suuntaa, jolloin vahvistettiin itsetuntoa ja kehoitettiin hankkimaan tietoa ja tutustumaan opiskelumahdollisuuksiin. Myös vanhemmille järjestettiin vertaistukeen perustuvia tilaisuuksia muutaman kerran, mutta niiden osallistujamäärä jäi alhaiseksi. Hankkeen aikana myös aikuisia kannustettiin elinikäiseen opiskeluun ja moni aloitti ensimmäistä kertaa elämässään opiskelun. Kaksi yli 40-vuotiasta henkilöä valmistui opinnoista hankkeen aikana. Hanketyössä todettiin parasta asennetyötä tehtävän oman esimerkin voimalla.

Helsingin Diakonissalaitoksen päätavoite oli tavoittaa viiden pääkaupunkiseudun vankilan N 50-60 ja Itä-Helsingin päihkeitä käyttävät nuoret, erityisesti romanimiehet N 30-40 ja mahdollistaa heille osaamisen kehittyminen. Kohderyhmä onnistuttiin tavoittamaan, johon kuului myös peruskoulun keskeyttäneitä,

peruskoulua käyviä sekä toisella asteella opiskelevia nuoria. Erityisesti Suomen diakonissaopiston aikuisten perusopetuksen kanssa tehtävä yhteistyö oli toimivaa ja tuloksellista. Hankkeen aikana peruskoulua jatkoi 10 henkilöä ja kuusi henkilöä jatkoi tai aloitti toisen asteen koulutuksen. Osaamisen tunnistaminen oli läsnä koko ajan työotteessamme kohdatessanne nuoria, jotka olivat kiinnostuneita opintojensa loppuun saattamisesta. Pääsääntöisesti nuoria autettiin löytämään ja tunnistamaan omia vahvuuksiaan keskusteluiden kautta, mutta joidenkin kanssa päästiin niinkin pitkälle, että tehtiin konkreettisesti ansioluetteloa ja kouluhakemuksia.

Kohderyhmän haastavuudesta huolimatta koulutuksen kehittäminen ja opiskelu oli hanketoiminnan keskiössä. Valtakunnallisesti sovellettavissa olevan pedagogisen toimintakonseptin kehittämisen osalta Vamoksen osatoteutus kehitti mallinnuksen ”Konnat kouluun”-ohjauskonseptin. Helsingin vankilassa peruskoulua suorittavalle kohderyhmälle tarjottiin pienimuotoista tukiovetusjärjestelyä yksilötapaamisilla ja vankilalle tarjottiin mahdollisuutta järjestää romanihankkeiden resursseilla ryhmämuotoista tukiovetusta selliopiskelijoille. Välittöminä tuloksia oli onnistuminen koulutuksien suunnittelussa ja räätälöinnissä sekä niiden loppuun saattamisessa tuettuna. Koulutuksissa kohderyhmän kanssa on tarvittu vahvaa rinnalla kulkemista, jotta kohderyhmälle on onnistuttu rakentamaan viranomais- ja siviiliverkostoja.

Kohderyhmän sitouttamisessa pitkäjänteiseen työskentelyyn ei hankkeen aikana päästy. Tämän lisäksi ryhmätoiminta ei ole toiminut kohderyhmässä sisäisten kiistojen ja opittujen roolien ollessa vahvoja. Tiiviimpää yhteistyötä muiden osatoteuttajien kanssa olisi tarvinnut tehdä vielä enemmän. Kohderyhmä oli haastava ja matka normaaliyhteiskuntaan hyvin pitkä. Kohderyhmän ollessa päihteillä ja rikoksilla oireilevat nuoret romanimiehet Itä-Helsingissä, lähtökohta työskentelylle oli melko heikko ja kynnys lähteä muuttamaan omaa elämää hyvin iso. Hankkeen määrälliset tulokset olivat pieniä, mutta yksittäisten ihmisten kohdalla merkittäviä antaen uutta sisältöä ja vaihtoehtoa rikolliseen elämäntapaan. Hanke myös löysi ja kohtasi niitä ihmisiä, jotka olivat oman vähemmistöön kuuluvan yhteisönsä hylkäämiä ja toi heidän ääntään kuuluville. Jatkossa pääkaupunkiseudun vankiloilla pitäisi olla vahvempi osaaminen vapautuvan vangin poluttamisesta, erityisesti aikuisten perusopetuksen pariin.

Otavan opiston ohjaus- ja oppimiskahviloissa tehdyn intensiivisen ja säännöllisen työn seurauksena nuorten osallistuminen koulutukseen vahvistui sekä koulumyönteisyys lisääntyi. Kahvilan toiminta tuki koulutuksien siirtymä- ja niveltävaiheissa sekä vaihtoehtoisia opintopolkuja. Hankkeen aikana kahviloihin osallistuneista nuorista yksi valmistui ylioppilaaksi ja 10 valmistui ammattiin. Kahviloissa kävi nuoria hyvin, mutta syrjäytyneet nuoret eivät kahvilan toimintoihin tulleet, vaikka heitä yritettiin tavoittaa ja kutsua mukaan. Tältä osin syrjäytyneet nuoret jäivät tavoittamatta. Otavan opiston verkko-opinnoissa yli 18-vuotiailla on mahdollista suorittaa peruskoulun päättötodistus verkossa. Hankkeen aikana verkko-opintoihin osallistui noin 15-20 romanian, joista peruskoulua suoritti noin 10 romanian. Heistä 1-3 sai päättötodistuksen hankkeen aikana, osalla opinnot on vielä kesken. Otavan opiston tavoitteena oli kehittää Otavan akatemia- malli, jonka tarkoituksena oli madaltaa työnantajien kynnystä palkata romanitaustainen henkilö ja näin myös rohkaista romaneja työnhakijoiksi. Yrityksiä pyydettiin tapaamisiin kolme kertaa, mutta joka kerta yritykset peruivat tulonsa ilman syytä. Peruuntumisten syy jäi hämärän peittoon, mutta romanien palkkaus tai asiakkaiden suhtautuminen romanityöntekijään saattoi olla mahdollinen syy. Hankkeessa tehty Työnimi-kampanja antoi vahvistusta epäilylle. Välittöminä tuloksina oli nuorten ja nuorten aikuisten halu opiskella ja mennä eteenpäin, joka näkyi ulospäin nuorten vähenevinä koulupoissaoloina. Romanit ovat ymmärtäneet koulutuksen tärkeyden ja sen, että nuoria ja lapsia pitää kannustaa eteenpäin ja tukea opiskeluissaan. Ohjaus- ja oppimiskahvilat tukivat nuoria ja heidän vanhempiaan hyvin. Sieltä sai hyvää tietoa alueen tarjonnasta ja muista koulutukseen ja opiskeluun liittyvistä asioista.

Seurakuntaopiston välittöminä tuloksina oli kokemusasiantuntijakoulutuksen aikana, samalta alueelta nuorten aikuisten pienryhmään tulneiden perustama paikallisyhdistys Romanifoorumin tukemana. Koulutuksessa herännyt tahto vaikuttaa ja auttaa omaa lähiyhteisöä konkretisoitui yhdistystoimintana. Valmistuneista kokemusasiantuntijoista neljä hakeutui tekemään romanikulttuurin ohjaajan ammattitutkintoa Seurakuntaopistolle. Romanikulttuurin ohjaajan ammattitutkinto antaa hakukelpoisuuden korkeakoulututkintoon. Lisäksi kaksi opiskelijaa, kokemusasiantuntijakoulutuksen

osallistujien lähipiiristä, tuli suorittamaan ammattitutkintoa. Vahva signaali koulutusmyönteisyyden kehittymisestä oli vasta perustetun romaniyhdistyksen ottaminen hoitaakseen tutkinnon markkinointia ja tehden henkilökohtaista rekrytointia sekä koulutukseen hakuun innostamista. Tämän kautta koulutuksesta tuli yksilölle ja yhteisölle kuuluva yhteinen asia. Koulutukseen osallistuneilla romaneilla tieto ja osaaminen oppilaitosmaailmasta ja tutkinnoista lisääntyivät. Tietoa jaettiin edelleen yhteisössä ja samalla tapahtui matalankynnyksen ohjausta oppilaitoksiin. Kokemusasiantuntijakoulutuksen mallia toteutetaan jatkossa myös Jyväskylässä yhteistyössä paikallisten toimijoiden kanssa. Koulutus aloitettiin siellä syksyllä 2018.

Koulutuksessa tärkeässä roolissa oli kirjoittaminen ja se on ollut romaneille vaikeata johtuen mahdollisesta rikkinäisistä koulutustaustoista. Kirjoittaminen ja siihen liitetyt harjoitteet Seurakuntaopistolla tuottivat osallistujille positiivisia yllätyksiä ja intoa kouluttautua lisää kirjoituspelon poistuessa. Koulutuksissa käsitellyt teemat lapsen suojeluun, oikeuksiin, kasvatukseen ja kehitysvaiheisiin kannustivat erästä osallistujaa osallistumaan mm. vanhempainillassa keskusteluun samoista aiheista. Omasta aktiivisuudesta seurasi se, että henkilöä pyydettiin mukaan koulun vanhempainyhdistyksen toimintaan.

Seurakuntaopistolla kokemusasiantuntijana ja vertaisohjaajana toimiminen tuli hankkeen myötä osaksi ammattitutkintoa. Samaan aikaan kokemusasiantuntijakoulutuksen kanssa, tehtiin Kasvatus- ja ohjausalan ammattitutkintouudistusta. Tutkintoon sisällytettiin valinnaisena tutkinnon osana Kokemusasiantuntijana ja vertaisohjaajana toimiminen. Uudistettu tutkinto sisältää myös romanityön osaamisalan. Kokemusasiantuntijakoulutus sijoittui Seurakuntaopiston koulutustoiminnassa ajallisesti romanikulttuurin ohjaajan ammatti- ja erikoisammattitutkintoryhmien väliin ja pakotti tarkastelemaan vakiintuneita käytäntöjä. Koulutus tehtiin yhdessä oppimisen ja tutkimisen periaatteilla. Siinä luovuttiin tietoisesti monista kankeista ajattelumalleista pedagogiikan, kulttuuristen teemojen, vallan ja menetelmien osalta. Erilaisia menetelmiä kokeiltiin ennakkoluulottomasti romaniryhmän kanssa. MOD (moninaisuus, oivallus, dialogi) menetelmä todettiin toimivaksi erityisesti ihmisoikeuksia, asenteita ja syrjintää käsitellessä. ”Hoksauttaminen” eli oivallusten syntyminen osallistujissa oli kaikissa käytetyissä menetelmissä keskiössä.

Seurakuntaopisto järjesti neljän viikonlopun ohjaus- ja mentorointikoulutuskokonaisuuden valmistuneille kokemusasiantuntijoille heidän pyynnöstään vahvistamaan ohjaus- ja mentorointitaitoja. Kymmenen osallistujaa syvensi tietoaan ja taitojaan, jotta kokemusasiantuntijakoulutuksessa saatua tietoa sekä ymmärrystä saadaan jalkautettua yhteisöön ja romanien kanssa toimiville. Hankkeen aikana molemmat hanketyöntekijät osoittivat osaamisensa romanikulttuurin ohjaajina. Toinen hanketyöntekijöistä teki romanikulttuurinohjaajan erikoisammattitutkinnon ja toinen romanikulttuurinohjaajan ammattitutkinnon. Kokemusasiantuntijakoulutuksesta voimaantuneena kaksi opiskelijaa hakeutui ammattikorkeakouluun sosionomiopintoihin, joista molemmat pääsivät sisään. Yksi ohjaajakouluttajista pääsi suorittamaan sosionomin ylempää ammattikorkeakoulututkintoa Diakonia-ammattikorkeakouluun ja tekee opinnäytetyön kokemusasiantuntijakoulutuksesta. Opinnäytetyö valmistuu 2019 aikana ja tutkii muun muassa koulutuksessa toteutettua pedagogiikkaa. Seurakuntaopisto vahvisti hankkeessa tekemillä toimenpiteillään hyvää mainettaan ja osaamistaan romanien koulutuksen kysymyksissä entisestään. Seurakuntaopistolle hakeutuu romanitaustaisia henkilöitä opiskelemaan enemmän, koska oppilaitoksella on hyvä maine romaniyhteisössä.

Helsingissä ja Tampereella tehtiin töitä peruskoulussa. Välittömiä tuloksia saatiin aikaan etenkin kouluttamalla oppilaitosten henkilökuntaa romanioppilaita ja heidän perheitään koskevista tilanteista sekä kohtaamisesta. Tampereella jokainen hankkeessa mukana ollut oppilas sai päättötodistuksen tai siirtyi seuraavalle luokka-asteelle. Päättötodistuksen saaneista jokainen pääsi toisen asteen koulutukseen tai työelämään. Hyvä koulumenestys ruokki myös vanhempia koulun käynnin tukemisessa jatkossakin.

Salossa välittöminä tuloksina nähtiin numeerisesti kohderyhmän sitoutuminen toimintaan. Hankkeen toimenpiteisiin lähti mukaan 20 henkilöä, joista hankkeen loppuessa 10 oli opiskelemassa, seitsemän perustutkintoa, kaksi ammattikorkeakoulututkintoa ja yksi yliopistotutkintoa. Mukaan lähteneistä kolme saatiin hankkeen aikana työelämään ja yksi työkokeiluun. Loput kuusi olivat muuttaneet toiselle paikkakunnalle tai muuten pois työ- ja koulutusmarkkinoilta. Salossa kehitetty tukiporrasmalli saavutti hyvän vastaanoton ja kohderyhmä osallistui aktiivisesti hankkeeseen. Kohderyhmä tarvitsi hyvin paljon

Hanketoiminta nosti romanien tilanteen ja aseman yhteiskunnassa esille ja kiinnitti huomiota romanien yhdenvertaisuuden edistämiseen. Salossa hanke ja sen toimenpiteet kiinnittivät päättäjien huomion romanasioihin. Hanketyöntekijä oli esittelemässä hankkeen toimintaa ja tuloksia kaupunginhallituksen iltakoulussa ja kaupungin tasa-arvotoimikunnan kokouksessa, joissa hanketoiminta arvioitiin erinomaiseksi. Toimintojen toivottiin jatkuvan myös hankkeen päätyttyä. Hankkeen suunnitteluvaiheessa arvioitiin työmarkkinatuen kuntaosuuksien säästävän hanketoiminnan avulla. Tavoitteeseen päästiin ja arvioitu säästö on n. 54 000 euroa vuodessa.

Hankkeessa saavutettujen henkilöiden lukumäärä								563/654
joista naisia								352/325
epäselviä, joita ei voida kirjata								85
Kohderyhmän asiakastapaamisten lukumäärä								3217
Kohderyhmän puhelin /some/ e-mail kontaktien lukumäärä								15 198
Työ- ja opiskelupaikkailmoitusten lukumäärä (fb)								1585
Seminaarien tai koulutustilaisuuksien lukumäärä								180
Koulutukseen tai opiskeluun lähteiden lukumäärä								130
Työllistyneiden henkilöiden lukumäärä								164
joista oppisopimuksia								17
Yrityksen tai toiminnan perustaneiden lukumäärä								8
Työkokeilijoiden lukumäärä								22
Mentorointiohjelmassa mukana olevien lukumäärä								14
Diakin korkeakoulu tukipajoissa käyneiden lukumäärä								30
Diakiin 2017 opiskelemaan hakeneiden lukumäärä								10
Sisään päässeitä								4
Diakiin 2018 opiskelemaan hakeneiden lukumäärä								36
Sisään päässeitä								12
Hankkeelle tehtyjen opinnäytteiden lukumäärä (YAMK)								3
Lindholm, T. 2018. Tšetanes naal –koulutuspoluilla –hanke ja sen merkitys romanien hyvinvoinnille Salossa. Diakonia-ammattikorkeakoulu.								
Wallinheimo, M. 2018. Kenttähenkilöstön näkemyksiä Romanien hyvinvointitutkimuksen (Roosa) tiedonkeruun hyvistä käytännöistä ja haasteista. Laurea ammattikorkeakoulu.								
Ärling, M. 2018. Romanien työllistyminen - kompastuskivi vai ponnahduslauta? Tuumasta töihin -koulutusmalli ponnahduslautana työllistymiseen. Diakonia-ammattikorkeakoulu.								
Seuraajien lukumäärä Romanian osallisuus –facebook sivuilla								1428
Koko hankkeen aikana sivuja katsoneiden lukumäärä								2 871 912
Diak:n Dialogi- sivustolla käyneiden lukumäärä (31.10.-3.12.2018)								27 847
Mediaosumien lukumäärä koko hankkeen aikana (ei some)								177

Hankkeesta tehtiin Nevo tiija -hankkeen kanssa loppujulkaisu, jossa jokainen osatoteuttaja toi esille hankkeen onnistumisia. Loppujulkaisun kirjoittajista valta-osa oli romaneja ja he toivat hankkeen romaninäkökulmaa vahvasti esille. Loppujulkaisu löytyy sähköisesti osoitteesta http://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/153380/Diak_puheenvuoro_15_verkko.pdf?sequence=1&isAllowed=y Julkaisussa tuodaan esille myös hankkeissa hyväksi havaitut käytännöt mallinnuksina. Mallinnukset on suunniteltu työkaluiksi aliedustettujen kohderyhmien kanssa työskenteleville. Niitä voi muuttaa kohderyhmän tarpeiden mukaisiksi. Mallinnukset ovat hankkeessa tärkeitä tuloksia ja osa niistä on juurtunut jo hankkeen aikana perustoimintaan ja osa ovat toimenpide selvitysten tasolla tai niistä on otettu palasia toimintaan.

1. TUKIPORRASMALLI ROMANIASIAKASTYÖHÖN
 - Tavoitteena on romaniväestön osallisuuden vahvistaminen koulutus- ja työllisyysmahdollisuuksia edistämällä.
2. TEEMAPÄIVÄT
 - Tavoitteena on osallistujan motivaation ja tietoisuuden lisääminen oman elämänhallintaan liittyen sekä osallisuuden vahvistaminen.
3. KONNAT KOULUUN -PALVELUMALLI
 - Tavoitteena tavoittaa koulu pudokkaat ja rakentaa yksilöllisiä polkuja opintojen pariin vankiloissa sekä siviilissä. Samalla tuetaan rikosseuraamusalan henkilökuntaa, joka työskentelee kohderyhmän kanssa.
4. OTE ELÄMÄÄN – KOKEMUSASIAINTUNTIJAKOULUTUS
 - Tavoitteena on osallistujien voimaantuminen ja osallisuuden vahvistuminen, motivaation lisääntyminen koulutukseen, opiskelun kynnyksen madaltuminen sekä urapolkuajattelun laajentuminen.
5. KULTTUURISENSITIIVINEN VÄESTÖTUTKIMUS
 - Tavoitteena on tuottaa tietoa kulttuurisensitiivistä lähestymistapaa hyödyntäen tietyn väestöryhmän hyvinvoinnista, terveydestä, elämänlaadusta, palvelujen tarpeesta sekä toiminta- ja työkyvystä.
6. ROMANIOPPILAIKEN KOULUNKÄYNNIN INTENSIIVINEN TUKIOHJELMA
 - Tavoitteena on parantaa romaninuorten koulutustasoa ja vähentää koulupoissaoloja ja alisuoriutumista tehokkaan tukitoiminnan kautta.
7. OHJAUS- JA OPPIMISKAHVILA ROMANEILLE
 - Tavoitteena on vahvistaa romanien koulusta ja edesauttaa työllistymistä, jakaa tietoa erilaisista työ- ja koulutuspalveluista ja mahdollisuuksista erityisesti lähialueilla.
8. KULTTUURISENSITIIVINEN PARITYÖ
 - Tavoitteena on toimia sillanrakentajana vähemmistökulttuuriin kuuluvien asiakkaiden ja yleisten palveluiden välillä, lisätä vähemmistön edustajien ja pääväestön toimijoiden välistä positiivista vuorovaikutusta.
9. OVA-ROMA (OMAVÄLMENTÄSKOULUTUS PITKÄAIKAISTYÖTTÖMILLE NUORILLE ROMANIAIKUISILLE)
 - Tavoitteena on vahvistaa yksilön ja yhteisön osallisuutta, lisätä motivaatiota koulutukseen osallistumiseen sekä kohentaa romaniväestön koulutustasoa ja työllisyyttä.

10. TARVELÄHTÖINEN DIALOGIKOULUTUS VIRANOMAISILLE JA ROMANITAUSTAISILLE KOKEMUSASIAINTUNTIJOILLE

- Tavoitteena on viranomaistyön ajankohtaisten haasteiden dialoginen käsittely, viranomaisten ymmärryksen ja tietotaidon kehittäminen romanasioissa, paikkakunnan romanien osallisuuden ja vaikutusmahdollisuuksien lisääminen sekä julkisen sektorin työntekijöiden ja romaniaktiivien keskinäinen verkostoituminen.

11. TYÖPARI ROMANIOPPILAIDEN KOULUNKÄYNNIN TUkena

- Tavoitteena on romaniväestön työllisyyden ja osallisuuden paraneminen koulutuspolkujen kautta, koulussa alisuoriutumisen ja syrjäytymisen väheneminen sekä koulutustason nostaminen.

12. SATEENVARJOMALLI

- Tavoitteena on kohderyhmän kanssa työskentelevien eri toimijoiden, järjestöjen ja hankkeiden yhteistyö, jossa hyödynnetään jokaisen tahon asiantuntijaosaamista eri osioiden työstämisessä ja tavoitteiden saavuttamisessa. Mukaan osallistetaan kohderyhmän asiakkaita ja toimijoita.

13. AUTA MINUA MAHDOLLISUUKSIEN ÄÄRELLE! MENTORINTIOHJELMA ROMANITAUSTAISILLE HENKILÖILLE

- Tavoitteena on jakaa kokeneen ja vanhemman mentorin kokemuseräistä tietoa, viisautta ja osaamista nuoremmalle, kokemattommalle ja kehittymishaluiselle nuorelle. Tarkoituksena on edistää mentoritavan työuran hallintaa, ammatillista ja henkistä kasvua sekä auttaa unelmien saavuttamisessa opastaen uudenlaisen johtamisen äärelle, jossa mahdollistaminen nähdään johtamisen ensisijaisena tehtävänä.

14. MONIMUOTOINEN SUOMI – TYÖPAJA ROMANIKULTTUURISTA

- Tavoitteena on laadullisesti parempi asiakaskohtaaminen. Asiakastyössä tärkeintä on yksilön kohtaaminen, jonka jälkeen kohdataan kulttuuri yksilön kanssa.

15. ROMANITYÖNTEKIJÄ TUkena OHJAAMOSSA

- Tavoitteena on madaltaa kynnystä romaninuorten ja ohjaamopalveluiden kohtaamisessa.

16. YHDEN LINKIN KAUTTA OIKEALLE TAHOLLE -PALVELUOHJAUSVÄLINE

- Tavoitteena on tarjota yksinkertainen virtuaalinen ohjain palveluihin, joka mahdollistaa valtakunnallisesti romaniverkostojen yhteistyön sekä tarjoaa asiakkaalle väylän hänelle sopivan palvelun piiriin olemassa olevassa ja aktiivisessa toimijaverkostossa.

17. TUUMASTA TÖIHIN

- Tavoitteena on vaikeasti työllistyvien henkilöiden koulutus- ja työelämäpolkujen edistäminen yhteiskuntaosallisuuden lisääminen.

18. MAHDOLLISUUKSIEN PÄIVÄ -ROMANIEN KOULUTUS- JA TYÖLLISYYSMESSUT

- Tavoitteena on romaniväestön osallisuuden vahvistaminen koulutus- ja työllisyysmahdollisuuksia edistämällä sekä viranomaisten ja muiden toimijoiden tietoisuuden lisääminen romaniväestöön liittyen.

19. YKSILÖLLINEN URAOHJAUS TYÖLLISYYDEN TUKEMISESSA

- Tavoitteena on asiakkaiden työllistyminen tai koulutukseen siirtyminen yksilöllisen uraohjauksen keinoin.

20. ROMANIEEN TYÖLLISTYMISEN TOIMINTAMALLI

- Tavoitteena on romanien osallisuuden, hyvinvoinnin ja yhdenvertaisuuden paraneminen sekä työ- ja toimintakyvyn kehittyminen, työelämään osallistumisen mahdollistuminen ja palveluiden piiriin pääsemisen edistyminen.

21. ROMANI CLUB KIPINÄ

- Tavoitteena on osallisuuden ja yhteenkuuluvuuden tunteen lisääminen osallistumalla vertaistoimintaan ja oman kerhotoiminnan kehittämiseen.

22. ELINTAPA- JA PALVELUOHJAUS ROMANIVÄESTÖN HYVINVOINNIN TUkena

- Tavoitteena on edistää romaniväestön terveyttä, hyvinvointia ja työkykyä sekä lisätä osallisuutta ja yhdenvertaisuutta palveluiden saatavuuden kautta.

23. ROMANINAISTEN VOIMAANTUMISRYHMÄ

- Tavoitteena on auttaa romaninaisia tunnistamaan omia vahvuuksiaan ja hyvinvointitekijöitään sekä aktivoida naisia edistämään omaa hyvinvointiaan. Välillisenä tavoitteena naisten työ- ja toimintakyky ja perheiden hyvinvointi paranevat.

24. HANKETYÖ NÄKYVÄKSI – EROON EPÄLUULOSTA

- Tavoitteena on epätietoisuudesta johtuvan hankkeeseen liittyvän epäluulon ja kielteisyyden kitkeminen hanketyöhön liittyvällä avoimen tiedon avoin levittämällä romanikentällä sekä yleisen tietoisuuden ja osallistumisen lisääminen. Tavoitteeseen pääseminen vaatii avoimuuden ja läpinäkyvyyden lisäämistä toiminnassa sekä päätöksenteossa.

25. TUKIPAJAT KORKEAKOULUOPINTOJA TAVOITTELEVILLE ROMANEILLE

- Tavoitteena on romaniväestön osallisuuden vahvistaminen koulutus- ja työllisyysmahdollisuuksia edistämällä ja lisäämällä tietoa korkeakouluopinnoista ja hakukäytännöistä sekä madaltamalla opintoihin hakemisen kynnystä.

3.3 Toiminnan jatkaminen sekä tulosten hyödyntäminen hankkeen loppumisen jälkeen

Tšetanes naal ja Nevo tiija hankkeista synnyttiin hankkeiden aikana kaksi jatkohanketta. Toinen hanke oli kansainvälinen hanke, jossa hankevastuussa olisi ollut Diak ja hankkeen käytännön toimijana Suomen Romanifoorumi. Hanke olisi toteutettu yhdessä Bulgarian ja Romanian romanijärjestöjen kanssa. Hanke ei kuitenkaan lähtenyt hankehakuun liian ohuen tavoitteen/tuloksellisuuden vuoksi. Toinen jatkohanke oli koulutusta, osallisuutta ja työllistymistä edistävä Tuumasta töihin- koulutusmalli, jossa on tarkoitus kouluttaa romanit hankkeen aikana ammattiin toisella asteella ja tukea työllistymään koulutuksen aikana ja koulutuksen jälkeen mentorointia apuna käyttäen. Koulutusmalli on viety pilotiksi neljään toisen asteen oppilaitokseen (Savon ammattiopisto, Etelä-Savon ammattiopisto, Savonlinnan ammattiopisto, Stadin ammattiopisto). Tšetanes naalissa ja Nevo tiijassa kehitetty Auta minut mahdollisuuksien äärelle-mentorointi mallinnus otetaan käyttöön Tuumasta töihin- koulutusmallissa. Itä-Suomessa hankehakemus on mennyt jo läpi ja siellä rekrytoidaan parhaillaan työntekijöitä hankkeeseen. Pääkaupunkiseudun osalta odotetaan vielä rahoittajan päätöstä.

Tšetanes naal ja Nevo tiija hankkeissa tehdyt 25 sosiaalista innovaatiota eli mallinnusta ovat osatoteuttajien sekä kaikkien muiden käytössä. Pienillä muutoksilla ne on sovellettavissa muidenkin aliedustettujen

ryhmien kanssa työskentelyyn. Diakissa hankkeen aikana käynnistetyt tukipajat saivat positiivisen vastaanoton ja pohdinnassa on, kuinka tukipajamalli saataisiin osaksi Diakin perustoimintaa oppilaitokseen opiskelemaan päässeiden romanien tueksi. Diakin perustoimintoihin kuuluu Tukea tehtäviin- ryhmä, joka on tarkoitettu kaikille oppilaitoksen opiskelijoille. Hankkeen aikana syksyllä 2018 Helsingin Diakissa järjestettiin ensimmäisen kerran erillishaku romaneille ja maahanmuuttajille. Erillishaku oli sosionomikoulutuksiin sekä sairaanhoitajakoulutukseen. Erillishaussa haki yhteensä 36 romanian. Erillishakuja on tarkoitus jatkaa 1-2 vuoden välein.

Hankkeen aikana kehitettyjä hyviä käytänteitä ja tuloksia otetaan käyttöön Romanifoorumin toiminnassa jatkossakin riippuen perustoiminnan painotuksista. Romanifoorumin perustoiminnassa tullaan jatkamaan ja kehittämään edelleen Kipinä-kerhoa ja vankien vertaistukiryhmiä, joihin on saatu työntekijä. Vankityö ja ohjaamo-yhteistyö jatkuvat edelleen ja vuonna 2019 on tavoitteena palkkatukea hyödyntäen tarjota esimerkiksi työvalmentajan työpaikka oppisopimuksella. Teemapäiviä jatketaan samalla konseptilla mahdollisuuksien ja resurssien mukaan osana Romanifoorumin perustoimintaa. Kokemusasiantuntijakoulutus on viety eteenpäin Jyväskylään ja Jyväskylän kaupunki on ottanut sen toteutettavakseen. Hankkeessa Romanifoorumin hanketyöntekijä on siirtynyt Jyväskylään ja jatkaa kouluttajana siellä.

Helsingin diakonissalaitoksen Vamos jatkaa työskentelyä päihteitä käyttävien rikostaustaisten henkilöiden kanssa ja hyödyntää hankkeesta saamaansa osaamista ja kontakteja kohderyhmän ohjaamisessa sekä elämänhallinnan ja koulutuksen parantamisessa. Salon kaupungilla tukiporrasmallia hyödynnetään osana kaupungin työllisyyspalveluja.

Tampereen kaupunki sai hankkeesta runsaasti tietoa ja osaamista, jonka seurauksena he haluavat entisestään kehittää kaupungin romanityötä. Romanioppilaiden perusopetuksen tukimallin työnkuva jää osaksi Tampereen kaupungin perustoimintaa sekä toinen hanketyöntekijöistä on luvattu palkata vakituiseen työsuhteeseen kyseiseen tehtävään. Tampereen kaupunki suunnittelee samanlaista tukimallia toteutettavaksi myös toiselle asteelle ja sen työnkuvan selvitystyö on kaupungilla käynnissä.

Seurakuntaopistolla hankkeessa kehittyntä osaamista on hyödynnettävissä oppilaitoksessa monipuolisesti. Mallinnettua kokemusasiantuntijakoulutuskokonaisuutta voi soveltaa koulutustuotteena sellaisenaan sekä työpaikalla tapahtuvan oppimisen kulttuurisensitiivistä ohjausta ja siitä saatuja hyviä tuloksia hyödynnetään oppilaitoksen koulutustoiminnan kokonaissuunnittelussa. Hankkeen ja koulutuksen avulla myös Seurakuntaopiston henkilökunta on oppinut romaneista paljon ja tietotaito on lisääntynyt runsaasti. Seurakuntaopiston romanikulttuurin ohjaajan ammattitutkinto on otettu osaksi kasvatusta ja ohjausalan perustutkintoa. Perustutkinnossa on myös hankkeessa kehitetty tutkinnon osa Kokemusasiantuntijana ja vertaisohjaajana toimiminen (20 osp).

Otavan opiston ohjaus- ja oppimiskahvila – konsepti siirretään sellaisenaan tammikuussa 2019 alkavaan Meijän Mikkeli- hankkeeseen, jossa viedään edelleen eteenpäin nuorten kouluttautumiseen liittyviä asioita. Uudessa hankkeessa kahvila tulee olemaan avoinna kaikille nuorille ja toiminnalla yritetään tavoittaa syrjäytyneitä nuoria, jotka Tšetanes naalissa jäi tavoittamatta. Mikkelin kaupunki on ollut erittäin myönteinen romanihankkeille sekä kaupungin tulevalle hankkeelle. Mikkelin kaupunki on palkannut Tšetanes naal- hankkeen Otavan opiston työntekijän kokoaikaiseksi työntekijäksi Meijän Mikkeli- hankkeeseen. Lisäksi Mikkelin kaupunki tarjoaa kahvilalle tilat ja on luvannut ottaa kahvilan perustoimintoihin Meijän Mikkeli-hankkeen päättymisen jälkeen.

3.4 Hankkeen toteutuminen aiotulla maantieteellisellä alueella ja kohderyhmän saavuttaminen

Hankkeen varsinaisena kohderyhminä olivat alueelliset ja valtakunnalliset koulutus-, neuvonta-, ohjaus- ja työvoimapalveluiden henkilöstö sekä oppilaitosten ja koulutusorganisaatioiden henkilöstö, jotka

työskentelevät kohderyhmän kanssa. Tavoitteena oli lisätä työntekijöiden osaamista työskentelyssä aliedustettujen ryhmien kanssa. Myös henkilöt, jotka ovat avainasemassa koulutus- ja työllisyyspoluille ohjaamisessa (TYP ja Ohjaamot), kuuluivat kohderyhmään. Hankkeessa järjestettiin erilaisia koulutustilaisuuksia ja tapahtumia ympäri Suomea, jolla tavoitettiin mahdollisimman laajasti kyseinen kohderyhmä. Koulutuksia oli kaiken kaikkiaan koko hankkeen aikana 180 ja niissä koulutettiin n. 10 000 kohderyhmään kuuluvaa.

Toisena kohderyhmänä olivat romanitaustaiset henkilöt, jotka tarvitsevat lisätukea siirtymiseen seuraaville koulutusasteille tai työelämään. Kohderyhmään kuuluvat myös ne romanit, joiden peruskoulu on jäänyt kesken, joilla ei ole perusasteen jälkeistä koulutusta tai jotka eivät ole voineet työllistyä. Hanketoiminnan valtakunnallisuuden vuoksi kohderyhmää tavoitettiin laajasti. Suurin osa osatoteuttajista koki tavoittaneensa kohderyhmän hyvin. Osa osatoteuttajista koki nuorten tavoittamisen olleen haastavaa johtuen siitä, että hankkeen toimenpiteet oli tarkoitettu kaiken ikäisillä ja nuorten viihtyvän paremmin oman ikäisessään seurassa. Niissä osatoteutuksissa, joissa toimenpiteet kohdistuivat nuoriin ja heidän koulutuksen kehittämiseen ja edistämiseen, kohderyhmä saavutettiin hyvin. Ainoastaan oikeasti syrjäytyneet nuoret jäivät tavoittamatta, sillä he eivät löytäneet hankkeen toimintoihin ja näin heidän tavoittaminen oli haastavaa.

Erityisen huomion kohteena olivat alun perin alle 29-vuotiaat romanit, jotka ovat koulutuksen ulkopuolella tai vailla toisen asteen tutkintoa, sekä ne nivelvaiheissa olevat nuoret, joiden koulutuspolku uhkaa katketa joko opiskelun keskeyttämiseen tai siihen, etteivät he peruskoulun jälkeen hakeudu toisen asteen opintojen pariin. Kohderyhmästä etenkin nivelvaiheissa olevien romanioppilaiden tavoittaminen osoittautui haastavaksi. Hankkeen edetessä kävi kuitenkin selväksi, että romaneilla nivelvaihe ei sijoitu pelkästään pääväestölle tyypillisesti yhdeksännen luokan ja jatko-opintojen väliin. Romaniväestölle on tyypillistä perustaa perhe hyvin nuorena, joten jatko-opinnot ovat usein ajankohtaisia vasta kolmekymppisinä ja sen jälkeen. Usein nivelvaiheissa haasteita kohtaavat romanit myös tarvitsisivat tukea jo alakoulusta lähtien.

Välillisesti hankkeen kohderyhmiä olivat romanijärjestöt, romaniperheet ja muut romaniyhteisöt, jotka tukevat romaneita opiskelussa ja vaikuttavat opiskelun esteettömyyteen. Romanijärjestöt saivat hankkeelta tukea ja ammattitaitoa koulutuksen tukemiseen kulttuurisensitiivisesti. Romaniperheissä tehtiin välillisesti intensiivisesti töitä, jotta koulumyönteisyys saataisiin näkymään myös kotona. Vanhempien tuki on valtava voimavara nuorten kouluttautumiseen. Perheisiin annettiin apuja ja tukea myös vanhemmuuteen, jotta koulun käynti olisi sujuvampaa.

Välillistä kohderyhmää olivat myös oppilaitosten muut opiskelijat, media ja päättäjät eri tasoilla. Oppilaitos vierailuilla ja luennoilla oli mukana erilaisia opiskelijoita, jotka saivat arvokasta tietoa romanikulttuurista. Myös opetushenkilöstölle annetusta koulutuksesta hyötyvät kaikki opiskelijat, sillä kohtaaminen ja siinä yksilön huomioiminen on tärkeää etnisestä taustasta riippumatta. Media, työnantajat, koulutuksen järjestäjät ja muu suuri yleisö hyötyi mediakampanjoistamme, joissa saimme aikaan valtakunnallista keskustelua romanien työllistymisestä, koulutuksesta ja sen kehittämisestä. Peruskoulussa tehtiin havaintoja, että ulkopuolisuuden ja syrjinnän kokemusten koettiin olevan yksi olennaisesti romanioppilaiden koulumotivaatiota laskevista tekijöistä. Tämän seurauksena hankkeen loppupuolella päädyttiin järjestämään vierailuja koululuokkiin. Tällä tavoin pääväestön lapset ja nuoret olivat välillisesti kohderyhmänä.

Hankkeen maantieteellinen toteutusalue toteutui pääsääntöisesti. Romanien laajojen sukulaisverkostojen vuoksi esimerkiksi Otavan opiston ohjaus- ja oppimiskahviloissa kävi ajoittain nuoria myös toisilta paikkakunnilta heidän ollessa sukulaisten luona Mikkeliissä. Ulkopaikkakuntalaiset nuoret kuuluivat kahvilaa sekä sen työskentelyä ja toimintaa nuorten koulutuksen tukijana. Seurakuntaopistolla erityisesti romanikoulutuksessa tutkinnon suorittajia on ollut valtakunnallisesti ympäri Suomea. Myös Diakin tukipajoissa oli osallistujia muualtakin kuin pääkaupunkiseudulta. Toiminnan ollessa maantieteellisesti laajaa, kohderyhmä koki voivansa itse osallistua ja vaikuttaa heitä koskeviin asioihin omalla alueellaan.

Romanit asuvat hajallaan eri puolella Suomea sen vuoksi tukea koulutuksen siirtymä- ja nivelvaiheisiin tarvitaan eri puolille Suomea. Hankkeen valtakunnallisuus ja osatoteuttajien maantieteellinen laajuus ovat pystyneet takaamaan tämän. Valtakunnallisuus on taannut myös hankkeen tulosten juurtumisen laajasti, jolloin hankkeen tuloksia pääsee hyödyntämään mahdollisimman moni romanien kanssa työskentelevä taho.

4 Seurantatiedot

4.1 Numeerisiin tavoitteisiin pääseminen

Hankkeeseen osallistuneiden työllisyystilanne												
	Työttömät (ml.pitkä-aikaistyöttömät)		Yleissivistävässä/ ammatillisessa koulutuksessa olevat		Työssä olevat (ml. Yrittäjät)		Työmarkkinoiden ulkopuolella olevat		Yhteensä			
	tavoite	toteutunut	tavoite	toteutunut	tavoite	toteutunut	tavoite	toteutunut	tavoite	toteutunut		
Yhteensä	379	183	109	91	136	233	30	52	654	559		
Joista naisia	180	103	55	55	75	172	15	20	325	350		
Hankkeeseen osallistuneiden koulutusaste												
	Osallistujat ilman perusasteen koulutusta		Alemman perusasteen ja ylemmän perusasteen suorittaneet		Keskiasteen tai keskiasteen jälk. koulutuksen suoritt.		Korkea-asteen koulutuksen suorittaneet		Koulutusaste tuntematon		Yhteensä	
	tavoite	toteutunut	tavoite	toteutunut	tavoite	toteutunut	tavoite	toteutunut	tavoite	toteutunut	tavoite	toteutunut
Yhteensä	206	0	278	206	68	176	102	154		23	654	559
Joista naisia	95	0	158	100	40	108	32	131		11	325	350

Numeerisesti hankkeeseen osallistuneiden kokonaistavoitteessa jäätiin hieman tavoitetason alle, mutta 85 % saavutettiin, joka on hankkeelle hyvä tulos. Naisten osallistuminen saavutettiin 107 prosenttisesti, 350/325. Työttömien saavuttamisessa jäätiin tavoitetason alle, mutta puolestaan työssä olevien sekä työmarkkinoiden ulkopuolella olevat romanit tavoitettiin yli odotetun tavoitetason.

Aloituslomakkeiden perusteella hankkeeseen ei osallistunut yhtään henkilöä, jolla ei olisi perusastetta käytynä. Jokaisella osallistujalla oli vähintään alempi perusaste suoritettuna. Keskiasteen tai keskiasteen jälkeisen koulutuksen suorittaneita tavoitettiin yli kaksinkertaisesti se määrä, joka oli tavoitteena. Myös korkea-asteen koulutukseen suorittaneiden määrä ylitettiin. Tämä on selitettävissä sillä, että yhtenä hankkeen kohderyhmänä oli tavoittaa opinto-ohjaajat, uraneuvojat sekä muut ohjausalojen asiantuntijat, jotka ovat korkeakoulukoulutuksen saaneita. Heidä tavoitettiin jonkin verran, mutta Eura-järjestelmä ei anna tietoa heidän lukumäärästä. Tutuma kuitenkin on, että heidän tavoittamisessa jäätiin alle tavoitetason. Tavoitteena oli tavoittaa 150 henkilöä, joista naisia on 125.

4.2 Numeeristen tavoitteiden palvelevuus

Erityisesti hankkeen alussa numeeriset tavoitteet antoivat hyvän pohjan sille, kuinka paljon ihmisiä hankkeen aikana olisi tarkoitus tavoittaa. Numeeriset tavoitteet selkeyttivät hankkeen työskentelyä ja tavoitteita. Ne antoivat raamit sille, millaisia toimenpiteitä kohderyhmän kanssa olisi hankkeessa syytä tehdä, jotta tavoitteet täyttyisivät. Kuitenkin hankkeet, joissa tehdään töitä ihmisten kanssa ja heidän hyväksi, on vaikea osoittaa toteen hankkeen onnistumista tai tavoitteisiin pääsemistä numeerisesti. Numeerisesti tavoitteeseen voidaan päästä, mutta ensisijaista ja merkittävää on se, kuinka yksilöt

hankkeesta hyötyvät ja millä tavoin hanke on vienyt heidän elämäänsä eteenpäin tai vaikuttanut elämän laatuun ja hyvinvointiin.

Hankkeessa pystyttiin mittaamaan henkilöiden koulutuksen tasoa siltä osin, kun he täyttivät alku- ja loppulomakkeen. Hankkeen aikana lomakkeiden täyttäneitä oli 559/654, mutta todellisuudessa tavoitimme hankkeen aikana 3217 henkilöä. Yhdenvertaisuuden, osallisuuden, hyvinvoinnin ja asenteiden mittaaminen numeerisesti on vaikeaa. Suomen Romanifoorumi kokeili mittaamisessa kykyviisaria, mutta sen toteuttamiseen ei liittynyt henkilökohtaista face to face kohtaamista, joten kohderyhmä koki sen etäisenä ja kulttuuriin sopimattomana tapana lähestyä osallistujia. Erityisesti nuorten romanien kohdalla koettiin hankalana se, että vanhempi romani lähettää henkilökohtaisia kysymyksiä nuoremmille romaneille. Tämä oli yksi syy siihen, että monet nuoret jättivät vastaamatta kyselyyn. Myös hanketyöntekijä koki epämurkavana ja ei kulttuurisensitiivisenä keskustelun nuorten romanien kanssa liittyen kykyviisarin kysymyksiin.

Hankkeen aikana välitöntä ja välillistä seurantaä tehtiin romanikentällä kohtaamisissa ja keskusteluissa. Koulutusmyönteisen puheen lisääntyminen perheissä tulee ilmi välillisesti lasten koulunkäynnissä myönteisesti. Myös aikuisten aktiivisuutta ja lisääntynyt kiinnostusta kouluttautumista kohtaan sekä hyvinvointia ulkoista habitusta voidaan pitää hyvinvoinnissa ja ajatusmaailmassa tapahtuneiden positiivisten muutosten indikaattoreina. Ihmisessä tapahtuvat positiiviset muutokset ovat usein nähtävissä määrittämättömän ajan jälkeen ja tähän ei välitöntä indikaattoria ole käytössä, mutta myöhemmällä seurannalla mahdollisesti toisessa hankkeessa tätä voisi tehdä.

5 Osaaminen, riskiarviointi ja ohjausryhmä

5.1 Osaamisen kartuttaminen ja sisällön mukainen osaaminen

Hanketyö oli ajoittain raskasta, mutta erittäin palkitsevaa. Itse kohderyhmään kuuluvat työntekijät tekivät työtä kellon aikaa ja paikkaa katsomatta, koska kohderyhmä otti heihin yhteyttä pääväestön työntekijää hanakammin. Hanketyötä tehtiin mm. kaupassa, jossa kohderyhmä tuli esimerkiksi kysymään hankkeesta tai pyytämään apua koulutukseen tai työllistymiseen liittyvissä kysymyksissä. Viimeisessä ohjausryhmässä tuotiin esille sitä, kuinka suurella sydämellä hanketyöntekijät työtä tekivät, joka oli myös yksi syy työn kuluttavuuteen. Hanketyöntekijöiden työpanos oli erittäin tärkeä, sillä he toimivat kouluttajina ja heillä oli romanikulttuurin asiantuntemus. Kulttuurisensitiivisen lähestymistavan tuntemus oli merkittävää toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa. Hankkeen aikana ESR-hankkeiden erityispiirteet tulivat tutuiksi ja organisointi- ja yhteistyötaidot karttuivat entisestään.

Hanketyötaidot kasvoivat organisaatioissa mm. hallinnon romanikulttuurin tuntemuksen ja tietotaidon lisääntyessä. Organisaatioiden näkökulmasta hankkeet ovat tuoneet lisää tietoutta ja osaamista työskennellä haastavan kohderyhmän kanssa. Jatkossa osaamista on kohderyhmän ohjaamisessa ja sitouttamisessa erilaisiin palveluihin. Projektipäällikölle hanke antoi arvokasta johtotason kokemusta seuraavia työtehtäviä ajatellen. Hankkeessa työskennelleiden työntekijöiden osaaminen on lisääntynyt mm. rikostaustaisten asiakkaiden kanssa työskentelyssä ja hankkeesta sai erittäin hyvää apua ja tukea tuleviin hankkeisiin ja siinä tehtävään työhön. Sisällöllisesti kartutettiin lisää ymmärrystä ja tietoa aliedustettujen osallisuuden vahvistumisen tiloista oppimisympäristössä ja oppimisympäristönä sekä pedagogisena ulottuvuutena. Sisällöllisen osaamisen lisääntyminen tulee näkyviin osatoteutuksen mallinnuksista ja tuloksista. Myös yhteistyö ja verkostoituminen hankkeen aikana olivat tärkeää tulevissa koulutuksen kehittämisen hankkeissa sekä muussa koulutukseen liittyvässä työssä.

5.2 Ennakoidut ja muut riskit ja niihin reagoiminen

Pienillä yhdistyksillä taloudelliset tilanteet pitkien maksatusjaksojen vuoksi aiheuttivat huolta, mutta näihin pyrittiin varautumaan ja tilannetta seuraamaan tarkasti. Osatoteuttajien resurssit koettiin ajoittain pieniksi, koska käytössä oli vain yksi osa-aikainen työntekijä. Usein tuntui, että iso osa hanketyöstä kuluu raporttien ym. kirjallisen työn alle. Organisaatiotasolla sisällön hallinta ja sen ohjaus ja johtaminen ovat haavoittuvia elementtejä, kun kyseessä on erityistä asiantuntijuutta vaativaa toimintaa. Seurakuntaopistolla tehtiin samaan aikaan organisaatiomuutoksia ja hanketyöntekijöiden lähiesimiehet vaihtuivat. Organisaatiosta katosi johdosta ja prosesseista hankkeen sisällön ja kohderyhmän tuntemus. Organisaatiomuutoksessa rakennetut prosessit eivät jostain syystä tavoittaneet toimivuudellaan Tšetanes naal- osatoteutusta Seurakuntaopistolla. Hanketyöntekijät hakivat tuen lähinnä kollegiaalisesti ja hankepäällikön kautta. Viestinnän ja hankkeen näkyvyyden osalta hankkeen työntekijät ratkaisivat tilanteen niin, että tukeuduttiin Suomen Romanifoorumin ja Diak:n toteuttamaan viestintään sekä viestintään sosiaalisessa mediassa henkilökohtaisten työprofiilien kautta sosiaalisessa mediassa. Hankkeen aikana ilmeni joitain ongelmia liittyen rasistiseen kohtaamiseen sekä häiriökäyttäytymiseen. Osa mahdollisista ongelmista oli tiedossa, jotka pystyttiin välttämään keskustelulla ja kohtaamisella. Yllätyksellisiä tilanteita syntyi myös, jotka selvitettiin koulukokousten ja vanhempien palaverilla. Suurin osa tilanteista päättyi positiiviseen ratkaisuun.

Rikoksia tekevät ja päihteitä käyttävät nuoret romanimiehet olivat haastava kohderyhmä ja työntekijöiden terveyteen ja hyvinvointiin liittyvät riskitekijät olivat todellisia. Hankkeen aikana riskialueella oltiin monessa tilanteessa, koska kohderyhmällä oli mukana aseita ja he olivat usein kadulla päihteiden vaikutuksen alaisena. Useaan otteeseen jouduttiin pohtimaan, miten toimia tilanteissa, joissa kohderyhmän sisäiset päihteisiin ja rikolliseen elämään liittyvät kiistat johtavat väkivaltaan. Ratkaisuna tähän avoin ryhmätoiminta Kontulan D-aseamalla lopetettiin ja siirryttiin enemmän yksilötason ohjaukseen ja pienryhmien kanssa työskentelyyn, jossa oli tiukemmat raamit ja ihmisiä vähemmän, jolloin tilanteen eskaloituminen oli riskittömämpää.

Ensimmäisenä ennakoituna riskinä oli, että romanit eivät koe hanketta osallistavan eivätkä halua toimia siinä aktiivisesti. Hankkeen toteutusvaiheessa hankkeesta ja kaikista sen toiminnoista tiedotettiin avoimesti ja laajasti. Diakin omaa Peda net- sivustoa romanien osallisuus käytettiin jonkun verran, mutta heti alussa huomattiin, ettei se tavoita romaneja riittävästi. Käyttöön otettiin sosiaalinen media ja perustettiin romanien osallisuudelle oma facebook-sivu. Tämä on ollut erittäin toimiva ja paljon käytetty. Sivulla on 1428 seuraajaa ja sivuja on katsottu koko hankkeen aikana 2 871 912 kertaa. Facebook-sivuilla on ilmoitettu tapahtumista, koulutuksista, tukipajoista, avoimista työpaikoista, ajankohtaisista asioista ym. muista hankkeeseen ja romaneihin liittyviä asioita. Nevo tiijan viestintäasiantuntija on auttanut myös Tšetanes naalin viestinnässä ja tiedottanut loppuseminaareista tehden mm. mediatiedotteet. Viestintäasiantuntijan avulla medianäkyvyys ja muu esille tulo on ollut myönteistä. Loppuvuodesta 2018 Diakille avautui myös oma Dialogi sivusto, jossa on laajasti materiaalia romanihankkeista. Lokakuussa 2018 levittäydettiin myös Instagramiin, jossa tavoiteltiin erityisesti romaninuria ja nuoria aikuisia.

Seurakuntaopistolla riski toteutui hankkeen ensimmäisillä maksatuskausilla, jolloin osallistujien vähyys ja oikean viestintätavan löytyminen tuottivat haasteita. Työ romanikentällä vaatii paljon aikaa ja oikean lähestymistavan löytyminen koulutuksessa olleille teemoille työllisti. Tämän seurauksena riski siitä, ettei hanke pysty tuottamaan syrjäytymistä ennaltaehkäiseviä toimintatapoja, oli olemassa, mikäli osallistujia ei saada tarpeeksi. Osatoteuttajien yhteistyöllä ja romaniaasiantuntijuudella alkoi hankkeen toimintoihin kuitenkin liittyä osallistujia. Yhtenä tärkeimmistä tekijöistä oli yhteisössä pitkään työskennelleiden ja arvostettujen romaniauktoriteettien kanssa työskentely. Luottamuksen avaimet liittyivät sillanrakentajahenkilöihin, jotka ns. takasivat toiminnan luotettavuuden. Toisena avaintekijänä oli se, että työskentely kenttään avattiin edellä mainittujen avainhenkilöiden kautta esimerkiksi romanijärjestössä.

Romanien osallisuus ja heidän kokemus hankkeen osallistavuudesta oli sen onnistumiselle erityisen tärkeää. Tätä edesautettiin mm. Salossa ja Suomen Romanifoorumissa avoimella ja laajalla tiedotuksella sosiaalisessa mediassa sekä omissa verkostoissa ja kaikilla alueilla, joissa toimintaa tapahtui. Romanien osallisuudelle riskinä oli romanien luottamuksen saaminen eri paikkakunnilla. Luottamuksen ja yhteyden rakentaminen paikallisiin romaneihin oli lähtökohta toiminnan onnistumiselle. Luottamuksen voittamisessa oli oltava hyvin sensitiivinen, jonka ansiosta pystyttiin välttämään riski toiminnan toteutumiselle paikkakunnalla. Myös hankkeen työntekijöiden näkyvä esillä olo oli ratkaisevaa.

Toisena ennakoituna riskinä oli, etteivät hankkeessa tuotetut toimintatavat toteuta universaalin palvelun ideaa ja toimivat leimaavasti. Tämä vältettiin sillä, että hankkeen toimenpiteiden kautta pyrittiin lisäämään oppilaitosten, viranomaisten ja romanien kanssa toimivien tahojen osaamista romanasioissa erilaisilla koulutuksilla. Otavan opiston ohjaus- ja oppimiskahviloissa kannustettiin nuoria hakeutumaan kuntien toimintoihin ja palveluihin ja näin integroitumaan pääväestön kanssa. Kunnan toimijoiden ja koulutusorganisaatioiden kanssa verkostoiduttiin ja pidettiin yhteistyöpalavereita, joissa lisättiin tahojen osaamista romanasioissa. Tapaamisten tarkoituksena oli myös kulttuurisensitiivisen osaamisen vahvistuminen. Helsingin kaupungin tekemillä kouluvierailuilla pyrittiin lisäämään opetushenkilöstön tietoa romanasioissa sekä kulttuurisensitiivisessä kohtaamisessa. Vierailujen tavoitteena ja tarkoituksena oli myös, että romanilapset ja -nuoret saavat koulutuspoluillaan saman tuen tarpeisiinsa kuin muutkin oppilaat. Riski välttämiseen pystyttiin osittain vaikuttamaan myös tiiviillä yhteistyöllä romaniväestön ja -työntekijöiden kanssa. Yhteistyöhön eri työnantajien romanityöntekijöiden kanssa liittyi kuitenkin runsaasti haasteita. Monet romanikulttuuriin olennaisesti kuuluvat asiat hankaloittivat yhteistyötä. Esimerkiksi ohje siitä, ettei vanhemman romanin yläpuolelle saa mennä, esti palaveriinkin osallistumisia ja väistämismvöllisyys romanioppilaan tukemista kouluilla. Oman suvun asioiden priorisointi muun edelle näkyi peruuntuneina kouluvierailuina, kerhokertoina ja tapaamisina. Tampereen osatoteutuksen perusajatus oli koulunkäynnin tukeminen sekä peruskoulun päättötodistuksen saaminen. Työntekijät tekivät suurimaan osan työstään koulussa, jossa pyrittiin tukemiaan monin eri tavoin romanioppilaiden integroituminen olemassa oleviin opiskeluryhmiin. Opetushenkilöstölle pidettiin koulutusta romanikulttuuriin liittyvissä asioissa sekä oltiin vanhempien tukena ja ikään kuin kulttuuritulkkina mukana mm. koulunkäyntiä koskevissa tapaamisissa koulunkäynnin sujuvoittamiseksi. Kaikkien toimintojen tavoitteena oli myös, että romanilapset ja -nuoret saavat koulutuspoluillaan saman tuen tarpeisiinsa kuin muutkin opiskelijat.

Kolmantena ennakoituna riskinä oli pakolaiskysymysten vievän huomiota vanhoilta vähemmistöiltä. Hankkeen alkaessa suuri pakolaisaalto oli koskettanut koko Suomea edellisenä vuotena. Pakolaisia koskevat asiat olivat yhteiskunnassa pinnalla ja sen pelättiin vievän jalansijaa romanityöltä. Riski tiedostettiin, mutta sen välttämiseksi tehtiin kovasti töitä tiedottamalla ja levittämällä sanaa romanien tiedotuskanavissa sekä valtakunnallisissa tiedotuskanavissa. Hankkeen aikana on pidetty erittäin paljon koulutuksia ja luentoja, joiden kohderyhmässä on ollut romaneja, maahanmuuttajia sekä pääväestön edustajia. Romanien kokemusasiantuntijuutta kulttuuriseen vähemmistöön kuulumisesta on hyödynnetty maahanmuuttajien koulutuksissa. Tampereella hankkeessa syntynyt koulunkäynnin tukemisen malli on sovellettavissa paitsi eri kunnissa ja kouluissa niin myös vähemmistöryhmien kanssa. Pienillä muutoksilla malli on käytettävissä maahanmuuttajien kanssa tehtävässä työssä.

Neljäntenä ennakoituna riskinä oli, ettei hanke onnistu myönteisen mediahuomion herättämisessä. Hankkeen aikana saatiin paljon huomiota mediassa romaneihin liittyvissä kysymyksissä. Näkyvin oli lokakuussa 2018 sosiaaliseen mediaan tullut Nevo tiijan #Työnimi- kampanja, jossa pureuduttiin romanien työllistymiseen ja sen vaikeuteen. Tämä sai erittäin paljon huomiota eri medioissa. Samaan aikaan Tšetanes naal levittäytyi Älä luule, älä olet, kysy-kampanjalla opetusalanjärjestö OAJ:n Opettaja-lehteen sekä sosiaalialan korkeasti koulutettujen järjestölehti Talentiaan. Kampanjalla pyrittiin vaikuttamaan opetuksen järjestäjiin, opetusorganisaatioihin, opettajiin ja oppilaanohjaajiin, jotta he ottaisivat romaniopiskelijat yhdenvertaisesti huomioon opetusta annettaessa sekä siirtymä- ja nivelvaiheissa. Tällä tarjottiin myös mahdollisuutta pyytää romanikulttuuria koskevaa sekä kulttuurisensitiivistä lähestymistapaa lisäävää

koulutusta oppilaitosten ja kuntien henkilöstölle. Lokakuussa 2018 levittäytyttiin myös Instagramiin meidän tulevaisuus-kampanjalla, jossa romaninuoret päivittivät kuukauden ajan omasta koulutuksestaan ja siihen liittyvistä asioista. Meidän tulevaisuus sai positiivista huomiota ja nuoret ympäri Suomea kulttuurista riippumatta alkoivat seurata tiliä ja päivityksiä.

Viidentenä ennakoituna riskinä oli, ettei hankkeen aikana onnistuta tuottamaan syrjäytymistä ennaltaehkäiseviä ja siirtymiä tukevia toimintatapoja. Osatoteuttajien työntekijöillä oli laaja romanikulttuurin asiantuntemus, jota pystyttiin hyödyntämään koko hankkeen ajan. Kaikissa osatoteutuksissa hyödynnettiin laaja-alaisesti romaneiden asiantuntemusta Suomen Romanifoorumilla oppisopimustyöntekijä sekä työkokeilussa olevat henkilöt toimivat vertaisiesimerkkeinä kouluttautumisesta sekä työllistymisestä. Teemapäivillä kerrottiin onnistumistarinoita heidän omasta yhteisöstään. Tampereella solmittiin tiiviitä yhteistyöverkostoja paikallisten toimijoiden, oppilaitosten sekä työelämän toimijoiden kanssa. Hanketyöntekijät tekivät kovasti töitä kohderyhmän kanssa sekä koulussa että vapaa-ajallakin. Toiminnassa hyödynnettiin romanien asiantuntemusta sekä hanketyöntekijöihin kohdistunutta kunnioitusta, jolla saatiin nuoret osallistettua ja velvoitettua tekemään töitä oman tulevaisuutensa eteen. Toisten nuorten onnistumiset ja tulevaisuuden suunnitelmat herättivät muissakin nuorissa motivaatiota koulutusta kohtaan. Työntekijät tekivät aktiivisesti töitä myös koulutus- ja kuntatasolla. Sitkeällä yhteistyöllä ja toimintatavoilla työntekijät pystyivät näyttämään ja toteamaan romaninuorten koulutuksellisen tilanteen sekä tuomaan tuen tarpeet esille.

Salossa osatoteutukseen tehtiin Diakonia-ammattikorkeakoulun opiskelijan toimesta opinnäytetyö, jossa selvitettiin kohderyhmähaastatteluin hankkeen merkitystä romanien hyvinvoinnille Salossa. Sekä opinnäytetyössä, loppuseminaarissa että hankkeen muissa tilaisuuksissa tuotiin esille onnistumistarinoita koulutuspoluilta, jonka herätti vertaistuellisia piirteitä ihmisten toiminnassa. Salon osatoteutuksessa kehitetty tukiporrasmalli motivoi romaneja ja suurin työskentelyssä mukana olleista romaneista sitoutui toimintaan loppuun asti. Vamoksessa avainasemassa oli hankkeen romanitaustainen työntekijä, jolla oli hyvä ote ja kontaktit päihiteitä käyttäviin romanimiehiin. Tällöin pystyttiin käyttämään laajasti kulttuuriin liittyvää asiantuntemusta. Vamoksen työntekijät tekivät aktiivista etsivää työtä ja jalkautuivat kadulle. Vankiryhmissä tehtiin työtä sekä vankien että työntekijöiden kanssa vankilassa olevien romanien koulutusmotivaation heräämiseksi. Riskiä ei kuitenkaan pystytty kokonaan välttämään, sillä kohderyhmä oli todella haastava ja rikos- sekä päihde-elämä jatkunut osalla pitkäänkin. Elämänhallinnan vaikeudet olivat niin suuria, ettei koulutuksellisia asioita ollut ajankohtaista miettiä. Osalla ei ollut aikomusta tai tahtoa kouluttautua tai työllistyä vaan elämä jatkuisi rikollisella ja päihiteiden täyttämällä tiellä.

Otavan opistolla kouluttautuneet ja eri opinnoissa mukana olevat nuoret toimivat vertaisiesimerkkeinä toisille nuorille. Nuorista kaksi oli myös Meidän tulevaisuus- kampanjassa ja viestittivät omalle alueelleen sosiaalisen median kautta koulutusmahdollisuuksista. Ennakoitua riskiä ei kuitenkaan pystytty kokonaisuudessaan välttämään, sillä yritysten kanssa yritettiin tehdä yhteistyötä, mutta useat sovitut palaverit peruuntuivat yritysten toimesta. Tämän vuoksi Otavan akatemia ei toteutunut. Myöskään Helsingissä riskiä ei pystytty kokonaisuudessaan välttämään koulu- ja verkostotyöstä huolimatta. Organisatoriset haasteet tulivat esiin esimerkiksi yhteistyö nuorisoasiainkeskuksen ja Nevo tiija -hankkeen Helsingin kaupungin osatoteutuksen kanssa. Vaikka oli selvää, että yhteistyötä ja romanioppilaiden kokonaisvaltaisempaa tukemista tarvitaan, oli sekä kummankin työnantajan että eri hankkeiden tavoitteiden ja käytäntöjen yhdistäminen haastavaa. Suurin pulma oli kuitenkin romanityöntekijän puuttuminen Helsingin opetusvirastosta, jolla on huomattu olevan suuri merkitys kohderyhmän kanssa tehtävässä työssä.

Hankkeessa oli useita osatoteuttajia ja riskinä oli, että osatoteuttajien yhteistyö ei toimi. Osatoteuttajien yhteistyö toimi koko hankkeen ajan erinomaisesti. Osatoteuttajat tapasivat toisiaan säännöllisesti face-to-face eri tapahtumissa, yhteistyöpalavereissa tai ohjausryhmässä. Useita osatoteuttajien työntekijöitä tavattiin myös erilaisissa romaneja koskevissa tapahtumissa tai heidän kanssaan työskenteleville tarkoitetuissa koulutuksissa. Lisäksi yhteyttä pidettiin sähköpostin välityksellä ja sosiaalisen median

seuraamisen kautta. Ohjausryhmissä käytiin yhdessä läpi hankkeen toimenpiteiden toteutumista sekä jaettiin kokemuksia osatoteutusten etenemisestä.

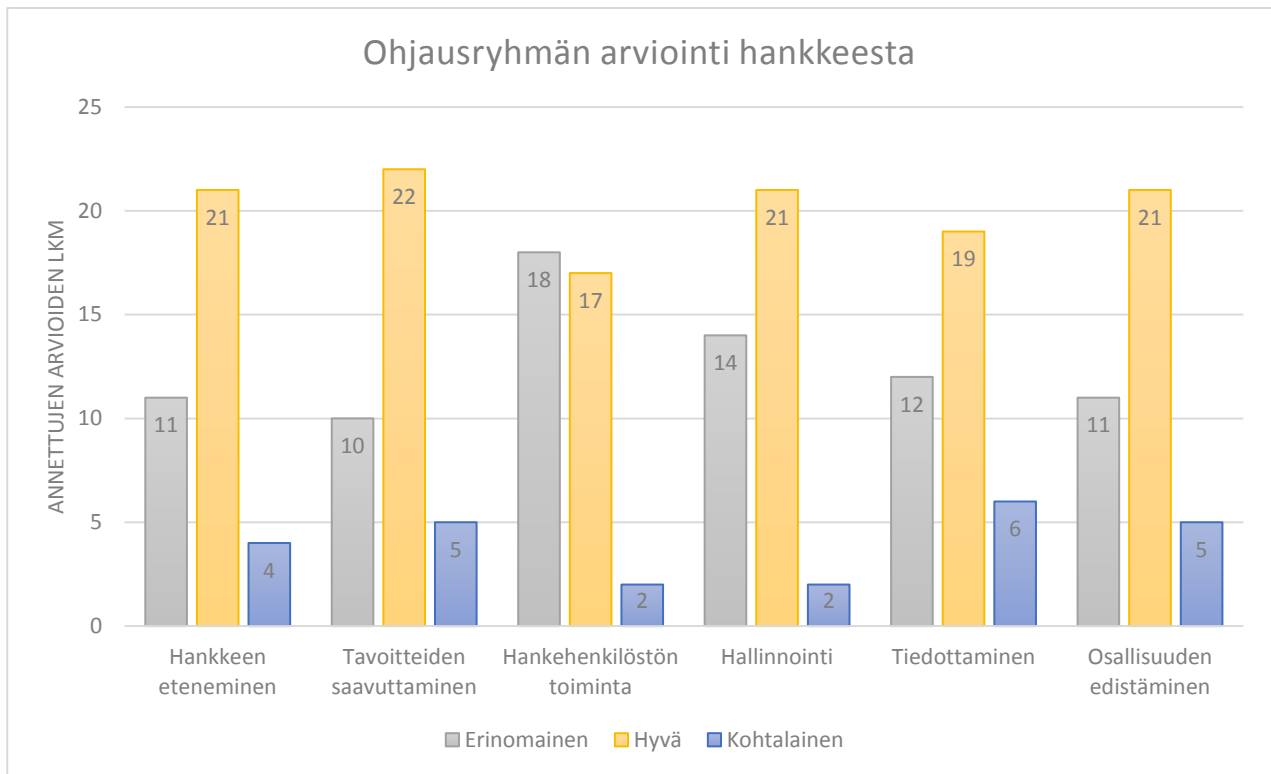
5.3 Ohjausryhmän tuki ja ohjausryhmän mielipide hankkeen onnistumisesta

Ohjausryhmä kokoontui hankkeen aikana 11 kertaa ja ohjausryhmän kokouksista pidettiin pöytäkirjaa. Ohjausryhmän edustajat olivat seuraavista tahoista: Etelä-Suomen alueellinen romaniasiain neuvottelukunta, Lounais-Suomen alueellinen romaniasiain neuvottelukunta, Itä-Suomen alueellinen romaniasiain neuvottelukunta, Suomen Romaniyhdistys ry, Fintiko Romano Forum ry, Diak, Helsingin kaupunki, Tampereen kaupunki, TamRoma ry, Salon kaupunki, Kirkkopalvelut Seurakuntaopisto, Vapaaehtoinen vankityö ja KRIS Etelä-Suomi ry, Kromana ry, Helsingin diakonissalaitos/Vamos, ROM-Mikkeli ry, Opetushallituksen romaniväestön koulutusryhmä, Pohjois-Pohjanmaan ELY-keskus (Henri Helander), nuorten edustajat.

Ohjausryhmä kokoontui Diakonia-ammattikorkeakoululla. Ohjausryhmän kokouksissa oli mukana myös Nevo tiija-hankkeen projektipäällikkö. Ohjausryhmissä oli esillä hankkeen ajankohtaiset asiat, talous, viestintä, osatoteuttajien kuulumiset ja toimenpiteet, tulevat asiat ja rahoittajan terveiset. Ohjausryhmä antoi laaja-alaisen asiantuntemuksen projektin johtamisen tueksi. Osatoteuttajat kokivat pääsääntöisesti ohjausryhmän työskentelyn aktiiviseksi, myönteiseksi ja rohkaisevaksi. Ohjausryhmä paneutui hanketyöhön, antoi ehdotuksia sekä kommentoi toimenpiteitä. Ohjausryhmän rooli hanketyössä koettiin erittäin tärkeäksi, sillä sieltä saatiin neuvoa, tukea ja ohjeita toimintaan. Ohjausryhmä toimi yhtenä kanavana viestiä osatoteutuksen omat kuulumiset sekä kuulla ajankohtaiset asiat koko hankkeen kannalta. Ohjausryhmä toimi myös yhteistyöfoorumina, joka mahdollisti muiden hankkeessa olevien tahojen kanssa.

Osassa osatoteutuksissa osanotto ohjausryhmässä oli hyvä, jolloin se mahdollisti ohjausryhmäläisten ajantasaisimman tiedon hankkeen tapahtumista ja he pystyivät osaltaan tukemaan hankkeen edistymistä. Osatoteutuksen alueelta oleva ohjausryhmän jäsen tuki hanketta ja sen osatoteutuksen työntekijän työtä erinomaisesti. Tämä edellytti ohjausryhmän jäsenen aktiivista osallistumasta ja sitoutuneisuutta ohjausryhmän toimintaan. Yleisellä tasolla ohjausryhmän toiminta oli hanketta tukevaa ja ohjausryhmä kokoontui sopivin väliajoin. Puolestaan osassa osatoteutuksissa koettiin, ettei ohjausryhmä tukenut käytännön työssä. Erityisesti oman organisaation ohjausryhmän jäsenen oleminen ohjausryhmässä oli vähäistä sekä esimiestason henkilön läsnä olo ohjausryhmässä aika ajoin olisi koettu tarpeelliseksi. Osatoteuttajat arvioivat myös ohjausryhmän palvelevuutta. Ohjausryhmä palvelisi jokaista osatoteuttajaa paremmin, jos jokaiselle ohjausryhmän jäsenelle olisi nimetty oma osatoteuttaja, jonka tilanteeseen ja toimintaan ohjausryhmäläinen olisi tutustunut paremmin, käynyt paikan päällä vierailulla, pitänyt yhteyttä ja antanut sosiaalista tukea.

Ohjausryhmältä pyydettiin kirjallista palautetta hankkeen toiminnasta ohjausryhmien päätteeksi. Ohessa on taulukko hankkeesta ohjausryhmän arvioimana koko hankkeen ajalta. Arvioinneista oli luettavissa tyytyväisyyttä hanketta kohtaan hankkeen edetessä. Alussa toiminta- ja työskentelytavat olivat vielä melko epäselviä, jonka vuoksi ohjausryhmän arviointi oli enemmän hyvää ja kohtalaista. Hankkeen edetessä arviointi liikkui kohti hyvää ja erinomaista. Hankkeen lopussa jokainen osatoteuttaja pystyi näkemään onnistumisen kohderyhmässään ja toiminnassaan sekä hankkeiden onnistuneet mediakampanjat toivat paljon nostetta. Viimeisessä arvioinnissa jokaisessa arvioitavassa osa-alueessa oli eniten erinomaista ja sen jälkeen hyvää. Myös viimeisessä ohjausryhmässä 12.12.2018 ryhmän jäsenet olivat yhteistuumin sitä mieltä, että hanke oli oikein onnistunut ja sai paljon hyvää aikaan. Lisäksi se toi myös paljon oppia tulevaisuutta varten niin työntekijöille kuin kohderyhmällekin.

5.4 Hankkeen kokeminen kohderyhmässä ja heiltä saatu palaute

Tšetanes naalin ja Nevo tiijan projektipäälliköt ovat antaneet koulutusta hankkeen aikana 176:ssa eri tapahtumassa, joten koulutettavana on ollut noin 10 000 opetuksen alan ammattilaista. Tämä määrä on merkittävä romanien ja koulutuksen kehittämisen kannalta. Opetushenkilöstö on antanut erittäin positiivista palautetta koulutuksista, koska he ovat saaneet niistä työvälineitä romanien ja sitä kautta yksilön kohtaamiseen arjessa sekä koulutuksellista oppia koulutuksen kehittämiseen kohti yhdenvertaisempia opetusta ja opetusjärjestelyjä. Pidetyt koulutukset ovat herättäneet mielenkiintoa pidettäviksi myös hankkeen loppumisen jälkeenkin. Myös osatoteuttajien kohderyhmän kanssa tekemä työ on saanut positiivista palautetta.

Suomen Romanifoorumille palaute on ollut pääasiassa positiivista ja sitä on kerätty säännöllisesti sekä suullisesti että kirjallisesti. Hankkeen alussa palaute oli selkeästi heikompaa, sillä toiminnassa mukana olleiden henkilöiden tarpeet ja odotukset eivät kohdanneet arjen käytännön kanssa. Ihmiset olisivat toivoneet hanketyöntekijöiden ratkaisevan tai olevan ratkaisu heidän haasteisiinsa. Jokaisen täytyy tehdä töitä ja panostaa hyvinvointinsa eteen. Ihmiset turhautuivat ja kohdistivat mielipahan Romanifoorumiin. Positiivinen palaute on kohdistunut paikallisten toimijoiden saamaan tukeen Romanifoorumilta romaneja koskeissa asioissa. Myös hanketyöntekijöiden asiantuntemus, tyyli kouluttaa ja saada ote kuulijaan, ajankohtaiset kaikkia kosettavat teemat, ihmisten kohtaaminen, itsetunnon ja positiivisen hengen luominen, koulutusasioista tiedottaminen ja niihin kannustaminen sekä työllisyydestä puhuminen ja siihen kannustaminen ovat olleet positiivisen palautteen kohteita.

Kokemusasiantuntijakoulutus sai erinomaista palautetta. Koulutus antoi monelle kipinän kouluttautua lisää, käydä kesken jääneet opinnot loppuun tai hakeutumaan korkeampaan koulutukseen. Ennen kaikkea kouluttautuneet kokivat löytäneensä koulutuksessa itsensä, kohdanneensa menneisyyden kipeät asiat, oppineensa arvostamaan itseään ja yhteiskuntaa sekä kehittäneensä omaa ajatusta kohti koulutusta ja sitä kautta työllistymistä.

Helsingin diakonissalaitos/ Vamos sai kohderyhmältä palautetta suullisesti ja se oli kannustavaa. Kohderyhmä oli kokenut, että hankkeesta oli ollut tukea elämässä laaja-alaisesti. Hankkeen työntekijöiden antama panos haastavan kohderyhmän kanssa oli ollut erittäin hyvä. Työntekijät olivat kohdanneet vaikeissa tilanteissa olevia ihmisiä, joiden elämänhallinnassa on suuria puutteita päihteistä ja rikoksista johtuvista syistä. Työ on henkisesti kuluttavaa ja tehty työ ei näy kaikissa kohderyhmässä olevissa ihmisissä ainakaan lyhyellä aikavälillä. Hankkeessa tehdyille toimenpiteille oli tilausta, mutta tie on pitkä ja pitkällä aikavälillä on nähtävissä työn onnistumiset.

Seurakuntaopisto keräsi palautetta jatkuvasti suullisesti sekä Webropol-kyselyn avulla. Palaute oli ollut hyvää ja näkyi tuloksissa. Otavan opisto keräsi palautetta säännöllisesti koko hankkeen aikana pääsääntöisesti suullisesti. Niissä nuorissa, jotka olivat hankkeen toiminnoissa mukana alusta alkaen, oli nähtävissä positiivinen muutos, jonka seurauksena myös palaute tehtyä työtä kohtaan oli ollut positiivista. Hanke on saanut alueella hyvää palautetta nuorten koulutuksen kehittämisen ja tukemisen vuoksi. Ohjaus- ja oppimiskahviloita oli pyritty kehittämään hankkeen aikana palautteiden pohjalta.

Helsingin kaupunki sai arvioidensa mukaan kohderyhmältä todella hyvää palautetta. Hankkeen kaikessa toiminnossa pyrittiin osallistamaan romaniväestöä. Toimintojen suunnittelun pääväestön edustajat ja romanit toteuttivat yhteistyössä. Mukana olleet romanit olivat tyytyväisiä, mutta hankkeen aikana erilaisten toimintojen kautta selvisi pääväestön halunneen olla kasvotusten ystävällisiä eikä asioita ehkä haluttu sanoa suoraan, mutta jälkeenpäin tehdyt asiat tai toiminnot saivat kritiikkiä.

Salossa asiakaspalaute oli ollut positiivista ja rohkaisevaa. Hankkeen toiminta oli koettu hyväksi ja toimivaksi. Romanien koulutus ja työllisyys Hankkeille oli paikallisesti koettu Salon seudulla olevan tilausta. Hanketyöntekijän ote oli ollut aktiivinen ja aikaansaava sekä hänen työnsä oli koettu tarpeelliseksi, oikeatasoiseksi ja helposti saavutettavaksi. Myös Tampereella kohderyhmä koki hanketyön erittäin hyvänä ja tärkeänä. Nuoret kokivat oman kulttuurinsa edustajan läsnäolon koulussa turvalliseksi, mutta myös koulumyönteisyyttä lisääväksi. Hanketyöntekijä oli läsnä nuorten arjessa koulun lisäksi myös vapaa-ajalla. Työntekijät tukivat nuorten identiteettiä kasvun kynnyksellä kulttuuriin sekä ihmisen henkiseen ja fyysiseen kasvuun liittyvissä kysymyksissä. Työntekijät tukivat myös vanhempia kasvatustyössä, josta tuli erittäin paljon positiivista ja toiveita herättävää palautetta. Kouluhenkilökunnalta saama palaute hanketta ja sen työntekijöitä kohtaan oli kiitettävää. Ilman hankkeen toimenpiteitä romanilasten kohdalla olisi kohdattu suuria haasteita koulun käynnissä.

6 Horisontaaliset tavoitteet

6.1 Sukupuolten tasa-arvo

6.1.1 Toimintaympäristön analyysi sukupuolinäkökulmasta

Hankkeessa ei tehty toimintaympäristön analyysiä sukupuolinäkökulmasta. Hankkeen tavoite oli koulutuksellisen ja yhteiskunnallisen tasa-arvon edistäminen. Hankkeen osatoteuttajat olivat kohderyhmältään hyvin erilaisia, joissa töitä tehtiin hyvin erilaisissa ympäristöissä. Esimerkiksi Salossa hanke edisti erityisesti romaninaisten tasa-arvoa paikkakunnalla ja romaniyhteisössä. Tampereella, Mikkelissä ja Helsingissä kohderyhmänä olivat peruskouluikäiset lapset ja nuoret, Vamoksella Itä-Helsingin päihteitä käyttävät romanimiehet ja Romanifoorumilla kaiken ikäiset romanit teemapäivien paikkakunnasta riippuen.

Romanien aikainen itsenäistyminen ja perheen perustaminen hankaloittavat jatko-opintoihin hakeutumista. Hankkeessa on tehty paljon ohjauksellista työtä perusasteen ja 2. asteen nivelvaiheissa. Hankkeessa on tehty romanilasten peruskoulusta tukevia toimenpiteitä, jotta peruskoulun jälkeisten opintojen aloittaminen ja siihen vaikuttaminen mahdollistuisi. Riittävä tuki peruskoulussa helpottaa nivelvaihetta ja siirtymistä toisen asteen tutkintoihin. Hankkeessa on ollut toimenpiteitä tukemaan korkeakouluopintoihin hakeutumista. Diakin toimesta on pidetty tukipajoja, joista erityisesti naiset ovat

olleet kiinnostuneita. Yhtenäinen koulu- ja opintopolku mahdollistaa ammatinsaannin ja työllistymisen sekä vaikuttaa positiivisesti seuraavien sukupolvien kouluttautumiseen. Vanhempien koulutustasolla sekä koulutuksellisilla asenteilla on suuri merkitys lasten hakeutumiselle koulutuksiin sekä opintojen loppuun suorittamiselle. Hankkeen toimenpiteillä annettiin tukea koulutukseen, sen kannustamiseen sekä vanhemmuuden tukemiseen vanhemmille heidän koulutustasostaan riippumatta.

6.1.2 Sukupuolinäkökulman huomioiminen toteutuksessa

Hankkeessa tuettiin tasapuolisesti kummankin sukupuolen kouluttautumisen sujumista sekä esimerkiksi miehen osallistumista lasten koulunkäyntiin liittyviin asioihin. Romanityötä tehdessä sukupuolinäkökulma on otettava huomioon, sillä edelleen naiset pääsääntöisesti huolehtivat lapsista ja kodista huolehtiminen on kunnia-asia. Tämä seikka kuitenkin saattaa hankaloittaa koulutukseen tai työelämään hakeutumista. Esimerkiksi Romani Clubi Kipinän yhteydessä painotettiin lapsen päivähoidon hyväksymistä, mutta myös sen tärkeyttä lapsen kasvun ja kehityksen kannalta.

Valtaosassa hankkeen toimenpiteistä mukana oli sekä miehiä että naisia. Seurakuntaopiston OVA-Roma koulutuskokonaisuuteen, Ote Elämään -kokemusasiantuntijakoulutukseen sekä tutkittaessa kulttuurisensitiivistä ohjausta työpaikalla miesten osuus oli joko puolet tai enemmän. Myös peruskoulussa tehtävässä työssä erityisesti poikien peruskoulun loppuun saattaminen huoletti, jonka vuoksi intensiivinen työ on ollut tärkeää. Vaikka intensiivistä työtä on tehty sekä tyttöjen että poikien kanssa, mutta poikien saaminen läpi peruskoulusta on koettu erittäin tärkeäksi tulevaisuuden ammatin saannin ja työllistymisen kannalta ja näin tulevaisuudessa perheen elannon saanti on turvattu. Näiltä osin hankkeessa poistettiin miesten opiskelun esteitä sekä katkaistiin miesten osalta ylisukupolvista syrjäytymisen kierrettä. Poikien kannustamisessa ja tukemisessa on ollut nähtävillä tulevaisuuden näkymiin liittyviä haasteita. Miesten perinteiset ammatit ovat pikku hiljaa väistyneet tai pojat eivät koe niitä kohtaan mielenkiintoa. Tämä vaikeuttaa positiivisten uranäkymien löytämistä ja tarvitaan paljon tukea ja kannustusta perheeltä sekä muulta yhteisöltä, jotta joku uskaltaisi olla ensimmäinen tavoitellakseen omia unelmiaan koulutuksen saralla. Koulutuksellista uskallusta tavoitella omia unelmiaan seuraa positiivinen malli muille koulutuksellisesta kannattavuudesta yksilön hyvinvoinnin vuoksi. Seurakuntaopiston koulutukset eivät tukeneet myöskään perinteisiä miesammatteja ja sitä kautta uranäkymät ovat tulevaisuudessa laajemmat. Koulutusten kautta oli mahdollista saada peruskoulun jälkeen koulutusuralta pudonneet miehet ja naiset jälleen opintojen piiriin. Hankkeen toimintojen kautta edistettiin ja kannustettiin molempien sukupuolien siirtymistä toisen asteen opintoihin ja korkeakouluopintoihin.

Hankkeessa kaikki osatoteuttajat ovat tehneet etsivää työtä, tukeneet ja motivoineet sekä naisia että miehiä takaisin opintojen pariin, jotka ovat pudonneet koulutuksellisilta urilta tai eivät ole jatkaneet opiskelua peruskoulun jälkeen. Hankkeessa olleet toimenpiteet ovat olleet matalankynnyksen toimenpiteitä, joiden piiriin on ollut helppo tulla. Tämän ansiosta on saatu ihmiset pohtimaan omaa tulevaisuuden unelmaansa, joka on johtanut mielenkiinnon heräämiseen opiskelusta ja kouluttautumisesta. Kaikissa koulutuksissa huomioitiin sukupuoli- sekä ikäjakaumaa kulttuurisensitiivisesti niin, että ohjaajia oli turvallisesti kaikkiin ikä- ja sukupuoliryhmiin. Jo hankkeen aikana on ollut havaittavissa positiivista keskustelua opiskelusta sekä voimaantumista kouluttautumiseen, jota jo opiskeluihin hakeutuneet romanit ovat viestineet mm. sosiaalisessa mediassa ja eri tapahtumissa ja koulutuksissa. Sekä miehet että naiset ovat tasapuolisesti olleet kiinnostuneita kouluttautumisesta ja tasapuolisesti molempia sukupuolien siirtymiä koulutusasteiden välillä on hankkeessa sujuvoitettu. Koulutusmyönteisyys ja kouluttautuminen lisäävät myös miesten ja naisten välistä tasa-arvoa romaniyhteisössä.

6.1.3 Sukupuolten tasa-arvon edistäminen

Hanke oli tasa-arvohanke yhteiskunnallisesta ja koulutuksellisesta näkökulmasta. Tasa-arvoa edistettiin huomioimalla osallisuutta ja yhdenvertaisuutta vahvistavia asioita. Hankkeessa tärkeää oli edistää sukupuolten tasa-arvoa, mutta se itsessään ei ollut hankkeen tavoite vaan edesauttaa romanien yhdenvertaisia ja esteettömiä mahdollisuuksia kouluttautumisessa sekä työllistymisessä. Tähän

pääsemiseksi sekä hankkeessa saavutettujen hyvien tuloksien turvaamiseksi oli tärkeää saada hankkeen toteutetut toimenpiteet osaksi jokaisen osatoteuttajan perusrakenteita. Tämän avulla hyvän työn jatkaminen sekä kouluttautumisen positiivinen alku saa jatkumoa, jolloin kaikkien ei tarvitse käydä läpi samoja haasteita. Näin kouluttautumisesta tulee sujuvampaa eikä peruskoulun ja toisella asteella kouluttautumisen välissä ole taukoja. Juurrutetuilla toimenpiteillä edesautetaan romanien yhdenvertaista etenemistä koulutuspoluilla sukupuolesta, kulttuurista tai iästä riippumatta. Tällä turvataan myös se, ettei koulutuksen ja työllisyyden tuoma hyvinvointi ole ainoastaan hanketöiden varassa.

6.2 Kestävä kehitys

6.2.1 Ekologinen kestävyys

Mahdollisuuksien mukaan käytimme Collaborate- järjestelmän kautta etäkokouksia osatoteuttajien kanssa, jotta pystyimme vähentämään matkustamista ja siihen liittyvää energiankulutusta ja päästöjä. Sillä on myös välillinen vaikutus ilmastomuutoksen aiheuttamiin riskeihin. Kaupunkialueilla liikuttaessa suosimme julkisia kulkuneuvoja ja vähensimme lentomatkailua. Yhteydenpitoa pidimme puhelimitse ja sähköpostiviestein ja tiedotus pyrittiin hoitamaan pääsääntöisesti sähköisten viestimien avulla. Verkko-opinnoissa materiaali ja tehtävät olivat verkossa. Tehtävät palautettiin sähköisessä muodossa. Hankkeen aikana kehitettiin digitaalisille oppimisalustoille koulutusmateriaalia. Kokemusasiantuntijakoulutukseen osallistuville annettiin USB-muistitikku, jossa koulutuksen materiaalit ja on siirrettävissä digitaalisesti. Kokouskäytänteissä hyödynnettiin sähköisiä välineitä. Näillä kaikilla toimenpiteillä vältettiin ja vähennettiin paperin käyttöä sekä tulostamista, joka osaltaan vaikuttaa luonnonvarojen säilymiseen. Hankkeen toiminta ei vaikuttanut luonnon monimuotoisuuteen, kasveihin ja eliöstöön, eikä hankkeen toiminta kohdistunut luonnonsuojelualueille.

6.2.2 Taloudellinen kestävyys

6.2.2.1 Materiaalit ja jätteet sekä uusiutuvien energialähteiden käyttö

Hankkeessa suosittiin sähköistä asiointia, priorisoitiin verkkojulkaisuja, edistettiin sähköisten materiaalien käyttöä ja vältettiin turhia paperitulosteita. Koulutuksissa hyödynnettiin sähköisiä oppimisalustoja, digitaalisia välineitä ja läpi käyty kokonaisuus oli ainoastaan sähköisessä muodossa. Koulutuksissa käytettiin harjoitemateriaaleja ja välineitä, jotka ovat tarkoitettu kestävään käyttöön. Ohjausryhmissä käytettiin Powerpoint esitystä. Talouskatsaukset olivat sähköisessä muodossa ja kokouksien pöytäkirjat lähetettiin sähköisessä muodossa. Tiedotus ja viestintä tapahtuivat pääosin sähköisten kanavien kautta. Hankkeen loppujulkaisu on saatavilla sekä sähköisessä että printatussa muodossa. Kokouksissa käytettiin uudelleen käytettäviä, pestäviä astioita ja vältettiin kertakäyttömateriaaleja. Kaikki hankkeen toteuttajat kierrättivät materiaalit ja syntyvät jätteet asianmukaisesti. Kaikki hankkeen toteuttajat välttivät turhaa sähkönkulutusta sammuttamalla valot ja laitteet yöksi tai aina silloin, kun ne eivät olleet käytössä.

6.2.2.2 Paikallisen elinkeinorakenteen kestävä kehittäminen

Hankkeen aikana romanitaustaisia henkilöitä saatiin työelämään (164 hlö), koulutuksiin (130 hlö), työkokeiluihin (22 hlö) ja oppisopimuskoulutuksiin (17 hlö). Kaikilla näillä on merkittävä vaikutus paikallisessa elinkeinorakenteessa niiden kerrannaisvaikutusten vuoksi. Hankkeessa työskenteli yhteensä 18 henkilöä, joista romanitaustaisia henkilöitä oli 12. Heillä on paljon asiantuntemusta sekä kulttuurisensitiivistä kokemusta, jolla on romaneiden kanssa tehtävässä työssä suuri merkitys. Paikallisten opetus- ja koulutushenkilöstön ja organisaatioiden kouluttamisessa kulttuurisen asiantuntemuksen merkitys kaksinkertaistui, sillä heillä on paras tietämys kulttuurin kohtaamiseen. Hankkeen myötä koulutus kehittyi romanimyönteisemmäksi, mutta myös romanit koulutusmyönteisemmäksi. Koulutus on tärkein avain työllisyyteen ja koulutuksen kautta romanitaustaisia henkilöitä saadaan työntekijöiksi kuntien ja kaupunkien tehtäviin.

Hankkeen toimenpiteet toteutuivat paikallisten koulutusorganisaatioiden ja järjestöjen yhteistyönä, jossa hyödynnettiin paikallisten romanien ihmisiin ja kulttuuriin liittyvää asiantuntemusta ja näin vahvistivat eri toimijoiden yhteistyötä ja verkostoitumista. Verkostoitumisen ja yhteistyön avulla myös paikallista osaamista saatiin hyödynnettyä ja vahvistettua. Hankkeen valtakunnallisuus tuki monen eri paikkakunnan elinkeinoelämää romanien työllistyessä sekä paikkakunnan saadessa tarvittavaa osaamista paikallisten palveluiden, organisaatioiden ja yritysten käyttöön. Valtakunnallisuuden vuoksi osaavaa kouluttautunutta romaniväestöä saatiin paikallisten palveluiden ja elinkeinoelämän käyttöön. Kaikissa hankkeen toimenpiteissä, tapahtumissa, seminaareissa ja koulutuksissa huomioitiin paikallisten yritysten tarjoamia palveluja. Paikallisten romanien kontaktit yritysten ja toimijoiden kanssa auttoivat hanketta ja hanketyötä pääsemään lähelle ruohonjuuritasoa. Myös hankkeessa mukana olleiden romanityöntekijöiden kontaktit vaikuttivat myönteisiin asenteisiin hankkeen toimenpiteitä kohtaan ja sitä kautta yhdenvertaisuuden vahvistumiseen.

6.2.2.3 Aineettomien tuotteiden ja palvelujen kehittäminen

Hankkeen toimenpiteet, tapahtumat ja koulutukset ovat suunniteltu ja tehty tukemaan ja parantamaan romanien koulutusta sekä kehittämään oppilaitosten ja koulutusorganisaatioiden henkilökunnan osaamista. Opetushenkilöstön osaamisen kehittämällä kehitetään välillisesti koulutusta ja toimintakäytäntöjä sekä vahvistetaan yhteistyöverkostoja. Hankkeessa tuotettiin 25 sosiaalista innovaatiota eli mallinnusta tukemaan opintoja ja koulutuksellisia rakenteita. Mallinukset on kuvattu Diakin loppujulkaisussa ja ne on viety Opetushallituksen arjen arkki menetelmäpankkiin, jonka vuoksi ne on käytettävissä ja sovellettavissa muissakin yhteisöissä, hankkeissa ja kohderyhmien kanssa. Mallinnuksia ja hankkeen tuloksia on levitetty laajasti mm. sosiaalisessa mediassa, koulutuksissa, tapahtumissa ja seminaareissa, jonka hanke ja toimivat käytänteet ovat sekä kohderyhmän että yhteistyöverkostojen tietoisuudessa.

Hankkeessa tuotetuilla tukipajoilla, opiskelijoille ja opetuksen järjestäjille annetuilla koulutuksilla, Diakin romaneille ja maahanmuuttajille tarkoitetulla korkeakouluopintojen erillishaualla sekä muilla romanien koulutuksen sujuvoittamiseen liittyvillä toimenpiteillä parannettiin romaninuorten ja aikuisten, oppilaitosten ja kuntien oppilashuolto-, ohjaus- ja opetushenkilöstön osaamista. Hankkeen koulutukseen ja sen kehittämiseen liittyvillä toimenpiteillä kehitettiin koulutuspalveluita ja yhteistyöverkostoja sekä uudistettiin niiden toimintaa ja niihin liittyviä käytänteitä. Toimintamallit ja sosiaaliset innovaatiot ovat pienillä muutoksilla käytettävissä myös muualla ja eri kohderyhmän kanssa. Hankkeen tuloksia levitettiin laajasti eri puolille maata mm. loppuseminaareissa, Diakin Dialogissa, loppujulkaisussa, sosiaalisessa mediassa sekä opetushallituksen Zoomi-sujuvat siirtymät hankkeen Arjen arkki-menetelmäpankissa.

6.2.2.4 Liikkuminen ja logistiikka

Hankkeessa suosittiin julkisia kulkuvälineitä ja kiinnitettiin huomiota lentomatkailun vähentämiseen. Hankkeen kokouksissa käytettiin ja hyödynnettiin etäyhteysvälineitä aina villoin, kun se oli mahdollista ja toiminnan kannalta järkevää. Koulutuksiin osallistujat hyödynsivät yhteisiä kyytejä ja samalta alueelta olevia osallistujia tavattiin samana ajankohtana. Koko hankkeen yhteiset tapaamiset järjestettiin Helsingissä, koska suurin osa hanketyöntekijöistä oli siellä. Verkko-opinnot tuotettiin sähköisin materiaalein ja opintoihin liittyvät tehtävät palautettiin sähköisesti. Koulutuksissa oli myös mahdollisuus olla läsnä etäyhteyksien päässä. Luentomateriaalit jaettiin sähköisesti. Kaikki nämä toimintatavat vähensivät matkustustarvetta.

6.2.3 Sosiaalinen ja kulttuurinen kestävyys sekä yhdenvertaisuus

6.2.3.1 Hyvinvoinnin edistäminen

Hankkeen toimenpiteillä on edistetty romanien koulutukseen osallistumista ja sujuvaa siirtymistä koulutusten välillä. Koulutus yhdessä työllistymisen kanssa parantaa yksilön hyvinvointia kokonaisvaltaisesti, jolla on suora vaikutus yhteisön hyvinvointiin. Hankkeessa mukana olleiden henkilöiden elämäntilanteet ja elämäntilanne ovat olleet hyvin erilaisia. Pienessä osassa kohderyhmää elämäntilanteelliset haasteet ovat olleet todella suuria. Hyvinvointia määriteltäessä nämä seikat on otettava huomioon. Ihmisten osallisuus ja osallistuminen on lisääntynyt hankkeen edetessä. Tämä on viesti myös hyvinvoinnin lisääntymisestä. Kokemusasiantuntijakoulutuksessa, teemapäivillä, työpaikalla tapahtuvassa kulttuurisensitiivisessä oppimisen ohjauksessa ja eri koulutuksissa yhteistyöverkostoille saatiin arvioitavaa tietoa hyvinvoinnin ja osallisuuden lisääntymisestä. Koko hankkeen ajan näissä yhteyksissä näkyivät osallisuuden ja hyvinvoinnin teemat. Teemojen avulla lievitettiin pääväestössä ennakkoluuloista johtuvaa syrjintää tai epätasa-arvoista kohtelua ja romaniväestössä voimaannuttiin ja saatiin uskoa omiin koulutusmahdollisuuksiin. Kaikki osatoteuttajat pysyivät sanallista tai kirjallista palautetta hankkeeseen osallistuneilta ihmisiltä ja positiivisesta palautteesta voi myös aistia hankkeen toimenpiteiden aikaan saama hyvinvointi. Myös opetushenkilöstöt ja yhteistyöverkostot antoivat palautetta koulutuksien jälkeen, jotka olivat myönteisiä. Hyvällä koulutuksella on suoranaiset vaikutukset koulutuksen kehittämiseen ja kehittymiseen, jonka vaikutukset nähdään romaneissa.

Hanke on edistänyt romanien tietoisuutta koulutusmahdollisuuksista ja sitä myöten edistänyt koulutukseen osallistumista ja sujuvaa siirtymistä eri koulutusasteiden välillä. Romanien koulutuksen ja koulutushalukkuuden lisääntyessä myös koulutus itsessään on kehittynyt romanimyönteisempään ja tasa-arvoisempaan suuntaan. Tietämys romaneista ja romanikulttuurista on lisääntynyt, jolloin koulutuksessa voidaan ottaa yksilölliset asiat paremmin huomioon. Nämä ovat vaikuttaneet merkittävästi romanien kouluttautumiseen. Koulutus ja sen kehittäminen on kokonaisuudessaan positiivinen asia, mutta sen merkitys ja mahdollistuminen romaneille suuri. Koulutus on edistänyt kokonaisvaltaisesti yksilön hyvinvointia ja sillä on suora vaikutus hänen lähipiirinsä hyvinvointiin sekä koulumyönteisyyteen. Koulutus ja kouluttautuminen edistää romanien osallisuutta sekä osallistaa yksilöitä osallistumaan yhteiskunnassa sekä omassa yhteisössä. Koulutus on avain työllistymiseen ja pitkällä aika välillä romanien kouluttautumisella on merkittävä taloudellinen hyöty työllistymisen näkökulmasta.

6.2.3.2 Tasa-arvon edistäminen

Hankkeen keskeisenä tavoitteena oli romaneiden yhdenvertaisuuden, osallisuuden ja hyvinvoinnin edistäminen. Hanke edisti romaneiden kouluttautumista tasavertaisena pääväestön suhteen. Koulutuksissa opetushenkilöstölle painotettiin yhdenvertaista ja tasa-arvoista kohtelua romanien ja pääväestön kanssa joka suhteessa. Tällä tarkoitettiin sekä oikeuksien että velvollisuuksien tasa-arvoistamista. Tasavertainen kohtelu edistää koulutusuran sujuvuutta sekä antaa yhdenvertaisen mahdollisuuden saada ammatillinen tai korkeakoulututkinto. Koulutukseen päässeillä ja sieltä valmistuneilla ammattilaisilla on merkittävä tasa-arvo lisäävä vaikutus niin romaniyhteisössä kuin koko yhteiskunnassakin. Tasa-arvokäsityksiä käsiteltiin myös romaneille järjestetyissä koulutuksissa ja perinteisten sukupuoliroolijakojen tuomat eroavaisuudet pyrittiin huomioimaan koulutus- ja työllisyyspolkuja rakennettaessa. Sukupuolten välinen tasa-arvo on huomioitu tasapuolisesti hankkeen toimenpiteissä aina silloin, kun toimenpiteissä on tarkoitus olla molemmat sukupuolet edustettuina.

Hankkeen koulutuksellisilla ja tukevilla toimenpiteillä on edistetty romanien koulutuspolkujen sujuvuutta ja tasa-arvoista mahdollisuutta saada ammatillinen tai korkeakoulutasoinen tutkinto. Diakissa järjestettiin tukipajoja romanitaustaisille henkilöille, joiden tavoitteena oli korkeakoulututkinto. Tukipajat tarjosivat ohjattua tukea oman opiskelupolun suunnitteluun ja hakuvaiheeseen. Korkeakouluopintoihin päässeillä on merkittävä tasa-arvoa lisäävä vaikutus yhteisössä oman esimerkkinsä kautta. Se tukee luottamusta yhteiskunnan suuntaan sekä antaa luottamusta omista mahdollisuuksista kouluttautumiseen. Kouluttautumisen ja ammattiin valmistumisen myötä saadaan työmarkkinoille merkittävää ammatillista ja kulttuurista osaamista ja kokemuksellista tietoa. Hankkeen koulutuksellisten toimenpiteiden avulla lisättiin

sekä romaninaisten että romanimiesten osallisuutta ja näin parannettiin heidän tasa-arvoisempaa asemaa yhteiskunnassa. Hankkeessa oli romanitaustaisia työntekijöitä ja tavoitteena oli saada työllistettyä heidät pysyvästi.

6.2.3.3 Yhteiskunnallinen ja kulttuurinen yhdenvertaisuus

Hankkeen tarkoituksena oli parantaa romanien koulutustasoa ja sen avulla työllistymistä. Tämä edellyttää sitä että romaneilla on yhdenvertaiset mahdollisuudet kouluttautua haluamalleen alalle, menestyä opinnoissa ja siirtyä koulutusuralla eteenpäin aina korkeakoulutukseen asti. Hankkeen toimenpiteiden avulla mm. Tampereella kaikki toiminnassa mukana olleet nuoret pääsivät seuraavalle luokka-asteelle. Peruskoulun päättötodistuksen saaneista nuorista kaikki saivat toisen asteen jatko-opiskelupaikan tai pääsivät töihin. Diak järjesti tukipajoja korkeakouluopintoihin tähtääville romaneille ja syksyllä 2018 Diakissa oli ensimmäisenä Suomessa erillishaku aliedustetuille ryhmille. Tukipajoissa kävi yhteensä noin 30 romania ja vuonna 2017 Diakiin haki 10 romaniopiskelijaa, joista sisään pääsi viisi opiskelijaa. Vuonna 2018 Diakiin haki 36 romaniopiskelijaa ja sisään pääsi 12 opiskelijaa. Korkeakouluopintoihin tähtäävien romanien määrä on nousussa, joka viittaa yhdenvertaiseen mahdollisuuteen kouluttautua.

Mahdollisuudet yhdenvertaisuuteen yhteiskunnallisesti on hyvät, sillä hankkeen aikana järjestettiin erilaisia seminaareja ja koulutustilaisuuksia 172 kertaa. Ylemmän ammattikorkeakoulun opinnäytetöitä hankkeeseen tehtiin kolme. Nämä antavat jatkossa tutkittua tietoa romanityöstä ja sen haasteista ja mahdollisuuksista.

Yhteiskunnalliseen ja kulttuuriseen yhdenvertaisuuteen pyrittiin hankkeen aikana vaikuttamaan erilaisin kampanjoin. Opetusala ja sosiaalialan ammattijärjestöjen kahden lehden kahdessa numerossa (11-12/2018) pyrittiin vaikuttamaan opetuksen- ja koulutuksen järjestäjiin sekä opettajiin kantaa ottavalla Älä oleta, älä luule, kysy-kampanjalla. Kampanjan tarkoituksena oli edistää romanien koulutuksellista yhdenvertaisuutta yhteiskunnassamme. Kampanjan kokonaistavoitettavuus oli 365 000 taloutta. Nuorten Meidän tulevaisuus-sosiaalisen median kampanjalla pyrittiin vaikuttamaan romaninuoriin ja nuoriin aikuisiin. Meidän tulevaisuus oli koulutuskampanja, jolla romaninuoret päivittivät omasta koulutuksestaan ja kouluttautumisestaan lokakuun 2018 ajan. Kampanjan tarkoitus oli laajentaa romaninuorten ajatuksia koulutusmahdollisuuksista ja tulla tietoiseksi yhdenvertaisesta mahdollisuudesta kouluttautua.

Hankkeen ajan osatoteuttajien hanketyöntekijät työskentelivät tiiviisti hankeverkoston romanitoimijoiden kanssa kehittämistyössä. Yhdenvertaisuus ja osallisuus olivat kantavat teemat ja työskentelymalli koko hankkeen ajan. Kokemusasiantuntijakoulutuksen sekä ohjaus- ja mentorointikoulutuksen sisältö ja käytetyt menetelmät kuten MOD, nojautui yhdenvertaisuuteen, osallisuuteen, syrjimättömyyteen sekä ihmisoikeuksiin. Yhteiskuntaryhmien suhteita pyrittiin parantamaan koulutuksen ja konsultoinnin avulla. Kasvatus- ja ohjausalan sekä sosiaali- ja terveysalan opiskelijoille ja työntekijöille romaneista ja kulttuurien moninaisuudesta tiedon jakaminen oli myös hankkeen toteutuksessa tavoitteena ja sitä toteutettiin. Kulttuuri-identiteetti vahvistui kokemusasiantuntijakoulutuksen ja jatkokoulutuksen myötä niin, että inklusio nähtiin mahdollisuutena eikä yhteisöä rikkovana ilmiönä.

Hankkeen läpi näkyvät toimenpiteet ja lisääntynyt tiedottaminen edisti romanien ja pääväestön välistä luottamusta, erilaisuuden hyväksymistä, eriarvoisuuden vähenemistä ja ymmärrystä kulttuurien välillä. Tämän avulla romaniperheet voimaantuvat ja romaninuoret kokevat olevansa koulussa yhdenvertaisessa asemassa pääväestön lapsiin nähden, jotka kasvattavat sosiaalista pääomaa romaniyhteisössä.

6.2.3.4 Kulttuuriympäristö

Hankkeessa yli 60 % työntekijöistä oli romanitaustaisia. Romanityöntekijät olivat edellytys hankkeen onnistumiselle sekä ihmisten osallistumisen hankkeen toimenpiteisiin eri paikkakunnilla. Hankkeessa

olleiden toimenpiteiden suunnittelussa ja toteutuksessa romanit olivat keskeisiä toimijoita ja heidän osaamisensa rikastutti kaupunkien, oppilaitosten ja järjestöjen työskentely-ympäristöä sekä -kulttuuria. Hanke lisäsi eri kulttuuritaustaisten henkilöiden vaikutusta yhteiskuntaan ja yhteisöön. Mediakampanjoissa nostimme esille romanien koulutukseen ja työllisyyteen liittyviä negatiivisia asioita. Hanke toi romanit katukuvaan entistä vahvemmin ja kehittymisen askel kohti yhdenvertaisempaa yhteiskuntaa. Hankkeiden toimenpiteiden avulla kulttuurisensitiivinen työote, kohtaaminen ja palvelukulttuuri kehittyivät. Myös romanien näkyminen kouluissa ja yhteistyöorganisaatioissa työntekijöinä tai opiskelijoina oppilaitosten kampuksilla rikastutti kaupunkien, oppilaitosten ja järjestöjen työskentely-ympäristöä ja -kulttuuria. Se paransi myös pääväestön suhtautumista romaneihin opiskelijoina. Lisäksi se loi itseluottamusta romaneihin, jotka eivät vielä ole kouluttautuneet.

Romanitaustaisten henkilöiden kouluttautumisen ja koulutuksen kehittämisen myötä kulttuurisensitiivisyys koulutus-, palvelu- ja työllisyysrintamalla vahvistui. Tämän myötä myös muilla kulttuurisilla vähemmistöryhmillä on mahdollisuus vahvistaa kulttuuriperintöön liittyvää jalansijaa omilla asuinalueillaan. Hankkeessa opetus- ja koulutusorganisaatioille annetut koulutukset ja osaaminen ovat antaneet työkaluja asiakaslähtöiseen palvelun tuottamiseen, jossa yksilö kohdataan kulttuurinsa kanssa. Kulttuurisella osaamisella on suuri merkitys kokonaisvaltaisessa asiakastyössä. Asiakkaan kulttuurinen tausta nähdään mahdollisuutena eikä ongelmana. Tämä lisää myös integroitumista vallitsevaan yhteiskuntaan sekä kokemuksen kuulumisesta johonkin, joka vaikuttaa välillisesti ihmisen itsetuntoon. Hankkeessa romaneille luotuja toimintatapoja voidaan hyödyntää pienin muutoksin myös muiden etnisten vähemmistöryhmien kanssa tehtävässä työssä.

7 Julkisuus ja tiedottaminen

7.1 Hankkeen näkyminen julkisuudessa ja hankkeen tiedottaminen

Hankkeesta tiedottaminen oli aktiivista koko hankkeen ajan. Diakin viestinnän asiantuntija teki hienoa työtä hankkeiden hyväksi. Hanketta markkinoitiin paljon kaikissa tapahtumissa, koulutuksissa ja tilaisuuksissa. Hankkeen kotisivut, romanien osallisuus, olivat toiminnassa hankkeen alusta alkaen. Ne eivät kuitenkaan saaneet kovin paljon näkyvyyttä. Ihmiset eivät jostain syystä tunteneet omakseen kyseisiä sivuja ja ne olivat lisäksi hieman blogimaiset. Hankkeen kotisivuja käyttivät pääsääntöisesti toimijat, jotka etsivät perus- ja yhteystietoja hankkeen toteuttajista. Hankkeelle luotiin Romanien osallisuus -facebook-sivut, jotka olivat ahkerasti kohderyhmän käytössä. Projektipäällikkö, viestintäasiantuntija ja hankkeiden toteuttajat päivittivät sinne ajankohtaista tietoa hankkeiden toiminnasta. Sivuilla jaettiin myös paljon tietoa tulevista koulutushauista sekä koulutus- ja työmahdollisuuksista ympäri Suomea. Sivuja seuraavat romanit ottivat hyvin aktiivisesti osaa sivuilla tapahtuviin keskusteluihin. Sivuilla oli 1428 seuraajaa. on ahkerasti kohderyhmän käytössä. Viestinnän kanavia ovat myös sähköpostilistat. Markkinointia on tehty myös kaikissa tapahtumissa ja tapaamisissa. Videotyöpajojen anti tulee vahvistamaan tiedotusta entisestään.

Romanien koulutus- ja työllisyysmessut järjestettiin Diakilla syksyllä 2016, jotka polkaisivat hankkeen kunnolla käyntiin näkyvyyden tasolla. Mahdollisuuksien päivät syksyllä 2016 Oulussa ja keväällä 2018 Jyväskylässä saivat myös näkyvyyttä. Tällöin useissa uutisissa oli esillä romanien työllisyys- koulutus- ja syrjintätilanteista toivat näkyvyyttä Tsetanes naalille. Diak on tehnyt 12 Uskalla- It's possible videota, jotka käsittelevät romanien koulutusta ja työllistymistä omakohtaisten tarinoiden kautta. Videot on nähtävillä You Tubessa ja niitä on katsottu yhteensä yli 35 700 kertaa. Diak valitsi Tsetanes naalin edustamaan itseään AMK Kärjet2018- kilpailuun, jossa kilpailtiin Suomen parhaasta AMK-hankkeesta. Diakin loppusyksystä auenneessa Dialogi verkkojulkaisussa Tsetanes naal on ollut näyttävästi esillä. Tsetanes naal ja Nevo tiija – hankkeet julkaisivat hankkeista loppujulkaisun, Uskalla! It's possible : Romanien sujuvat koulutus ja työllisyyspolut. Julkaisu julkistettiin 5.11.2018 hankkeiden yhteisessä loppuseminaarissa. Hankkeesta saatu julkisuutta on ollut paljon ja se on ollut pääosin positiivista.

Myös sähköpostilistat ovat aktiivisessa käytössä tiedottamisessa, jota tehtiin yhteistyöverkostoiden, ohjausryhmän sekä osatoteuttajien kanssa. Hankkeesta tiedotettiin mm. osatoteuttajakohtaisten

uutiskirjeiden ja flyereiden välityksellä. Suomen romanifoorumin teemapäivistä oli artikkeleita paikallislehdistä useilla paikkakunnilla. Kipinän Romani Club -toiminnasta tehtiin Romano mirits -radio-ohjelma. Suomi 100 lehtiartikkelien yhteydessä oli useita mainintoja hankkeesta. Seurakuntaopisto näkyi julkisuudessa kokemusasiantuntijakoulutuksen osalta Kirkkopalveluiden verkostoissa, joihin kuuluvat kaikki Suomen evankelisluterilaiset seurakunnat. Hankkeen työntekijät tiedottivat omilla facebook-sivuillaan, joista romanijärjestöt jakoivat ja jatkoivat tiedottamisen ketjua. Seurakuntaopiston oma panos tiedottamisen ja näkyvyyden osalta oli heikko ja jatkossa kehittämisen kohta.

Nevo tiija -hankkeen #työnimi-kampanja sai syksyllä 2018 näkyvyyttä valtamedioissa ja sosiaalisessa mediassa. Työnimi kampanjan ohessa Tšetanes naalilla oli koulutukseen liittyvä kampanja, joka oli suunnattu opettajille, oppilaanohjaajille, opetusjärjestöille ja koulutusorganisaatioille. Kampanjan tarkoituksena oli edistää romanien koulutuksellista yhdenvertaisuutta yhteiskunnassamme sekä tuoda esille romanioppilaiden kohtaaminen ja koulutuksen kehittäminen ja koulutusmahdollisuuksien avartaminen romanioppilaalle kouluttajan toimesta. Kampanja ilmestyi ilmoituksena kahdessa numerossa sekä opetusalanjärjestö OAJ:n Opettaja -lehdessä että sosiaalialan ammattilaisten järjestön Talentia-lehdessä.

Lokakuussa 2018 hankkeella oli romaninuorille ja nuorille aikuisille suunnattu Meidän tulevaisuus-kampanja. Kampanja kuusi eri-ikäistä romaninuorta päivittivät lokakuun ajan Instagramiin #meidäntulevaisuus omasta koulutuksestaan ja opiskelijan arkeen liittyvistä asioista. Kampanjan tarkoituksena oli laajentaa nuorten näkökulmia eri koulutusmahdollisuuksista ja motivoida opiskelemaan ja hankkimaan itsellensä mieluinen ammatti. Kampanja tavoitti hyvin sekä romani- että pääväestön nuoria. Meidän tulevaisuus Instagram tili keräsi lokakuun aikana 1259 seuraajaa. Meidän tulevaisuus tilin julkaisujen näkneiden yksittäisten käyttäjätilien määrä oli liki 47 000.

Mediakampanja I							
	#Meidän tulevaisuus						
		Kohderyhmä: 15-29 vuotiaat romanit					
		Kampanja-aika 1-31.10.2018					
		Seuraajia Instagramissa					1259
		Julkaisuja tilillä					91
		Julkaisujen kattavuus					46 835
	Älä luule, Älä olet, Kysy!						
		Kohderyhmä: opettajat, opetus- ja koulutusorganisaatiot					
		Kampanja-aika 2.11.-7.12.2018					
		Yhteensä neljä ilmoitusta Opettaja ja Talentia- lehdissä					
		Kokonaiskattavuus					365 000
Mediakampanja II							
	#Työnimi						
		Kohderyhmä: Työnantajat					
		Kampanja-aika 31.10. - 25.11.2018					
		Kokonaiskattavuus					32 273 967
		Sosiaalisen median ja mediaosumat					32 546
		#Työnimi-videoiden katselukerrat					520 536
		Mediaosumat (valtamediati)					95
		Sosiaalisen median jaot					31 400
		Tavoitettavuus sosiaalisen median kautta					10 000 000
Mediakampanja III							
	Palkkaisitko?						
		Kohderyhmä: Suuri yleisö					
		Kampanja-aika 26.11.-30.11.2018					
		Yhteistyössä Taite ja Vantaan työllisyyspalvelut					
		Still-kuvat ulkomainonnassa					
		Kokonaistavoitettavuus					10 000 000

7.2 Hankkeisiin tai hankekokonaisuuksiin liittyminen

Tšetanes naal teki koko hankeajan yhteistyötä tiiviisti rinnakkaisen romanihankkeen Nevo tiijan (S20831, ESR) kanssa, joka keskittyi romanien työllistymiseen ja osallisuuteen. Työllisyys on sujuva siirtymä koulutuksen jälkeen ja kohderyhmä oli sama. Yhteistyö tuki kokonaisvaltaiseen tukeen pyrkimistä ja kohderyhmän tavoitettavuutta. Nevo tiija-hankkeen kanssa yhteistyö nivoutui konkreettiseksi Seurakuntaopiston ja Suomen Romanifoorumin toteuttamassa Ote Elämään -kokemusasiantuntijakoulutuksessa sekä ohjaus- ja mentorointikoulutuksessa. Hankkeessa hyödynnettiin Opin portailla Pohjois-Pohjanmaalla-hankkeen (S20150) tuloksia, jossa pyrittiin sujuvoittamaan romani- ja maahanmuuttajataustaisten opiskelijoiden koulutuspolkuja koulutusten siirtymävaiheissa. Hankkeessa luotiin tukimalli, joka auttoi siirtymistä toisen asteen opinnoista ammattikorkeakouluopintoihin. malli on otettu käyttöön myös Diakin Helsingin kampuksella toteutettavissa erillishauissa.

Tšetanes naal on tehnyt yhteistyötä Opetushallituksen Zoomi-Sujuvat siirtymät- hankekokonaisuuden (S20306, ESR) kanssa, jonka Arjen arkki-menetelmäpankkiin on viety Tšetanes naalin 25 sosiaalista innovaatiota eli mallinnusta. Tšetanes naal teki yhteistyötä romaninuorille suunnatun R3 Romaninuori-hankkeen (C4375, STEA) kanssa, jonka ohjausryhmään kuului myös Tšetanes naalin projektipäällikkö. R3 hankkeen tavoite on tukea nuoria koulutukseen ja ohjata työllistymiseen. Yhteistyötä tehtiin Jyväskylän romaninuorien Valoa huomiseen- hankkeen (7483/Ak2006, STEA) kanssa, jonka tavoite on erityistä tukea tarvitsevien romaninuorten elämänhallinnan parantaminen ohjauksen ja vertaistuen avulla. Romaninuoriin kohdistuvat hankkeet tukevat kouluttautumisen eteenpäin viemistä ja sen avulla hyvinvoinnin paranemista.

Osatoteuttajakohtaista yhteistyötä tehtiin Rikosseuraamuslaitoksen Vankeusaika mahdollisuutena (S20873, ESR), jonka tavoitteena on parantaa rikostaustaisten yhteiskuntaan integroitumista ja rikollisuudesta irtautumista asiakastyön, uusien palvelumuotojen kokeilun, verkostoyhteistyön, yhteisen kehittämisen ja suositusten kautta. Tätä tukevaa yhteistyötä tehtiin myös Sininauhaliiton Pyöröovesta ulos- hankkeiden (C2585, STEA) kanssa, joka auttaa toistuvasti lyhyitä vankeustuomioita suorittavia pääsemään pois rikoskierteestä. Yhteistyötä tehtiin Romano mission Naisten kulma- hankkeen (Ak2872, STEA), joka on rikostaustaisille romaninaisille suunnattua työtä tukipiste toimintaan, tukihenkilöverkoston ylläpitämiseen, rikosseuraamusasiakkaiden työn koordinointiin sekä edunvalvonta- ja vaikuttamistyöhön. Kaksi osatoteuttajaa teki tiivistä kenttättyötä vankiloiden ja eri vankiryhmien kanssa, joten yhteistyö vankityötä tekevien hankkeiden kanssa oli kaikkia osapuolia tukevaa.